

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Magdaléna Klinger

Kurzy znakování s batolaty v ČR

Olomouc 2023

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně. Seznam zdrojů a literatury, ze kterých jsem čerpala, uvádím v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 20. dubna 2023

.....

Magdaléna Klinger

Poděkování

Mé upřímné poděkování patří vedoucímu práce, panu docentu Jiřímu Langerovi. Bez jeho cenných rad by tato práce nemohla vzniknout. Dále mé díky patří lektorkám programu Baby Signs®, které umožnily realizaci praktické části diplomové práce. Šel z nich cítit entuziasmus a zároveň byl jejich přístup ke mně velmi profesionální. V neposlední řadě děkuji své rodině za vytvoření podporujícího zázemí pro psaní diplomové práce.

Obsah

ÚVOD	5
1 VÝVOJ DÍTĚTE	6
1.1 Novorozenecké období	6
1.2 Kojenecké období	7
1.3 Batolecí období	9
2 KOMUNIKACE	11
2.1 Fylogeneze a ontogeneze řeči	11
2.2 Jazykové roviny	13
2.3 Neverbální komunikace	15
3 VIZUÁLNĚ-MOTORICKÉ KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY.....	19
3.1 Znakový jazyk	19
3.2 Umělé znakové systémy	23
3.3 Systémy AAK.....	23
4 PROGRAM BABY SIGNS®.....	26
4.1 Výzkum	27
4.2 Metodika znakování.....	28
5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	32
5.1 Výzkumné otázky	33
6 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	35
6.1 Použitá metodika	35
6.2 Použitá metoda sběru dat	35
6.3 Charakteristika výzkumného souboru	36
7 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	39
7.1 Interpretace dat	39
7.2 Analýza dat	53
DISKUZE	60
ZÁVĚR.....	61
ZDROJE.....	62
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	66
SEZNAM TABULEK	66
SEZNAM GRAFŮ.....	66

ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá problematikou realizace kurzů Baby Signs® v České republice. Téma znakování s kojenci a batolaty je mi blízké, jelikož sama mám dítě v tomto věku. Při hledání cesty, jak nejlépe jej rozvíjet, jsem se zajímala o kroužky, které mé okolí nabízí. Jedním z nich byl i kurz Znakujeme se zpěvem a hrou. Sama jsem viděla ve znakování pozitiva i negativa. Snažila jsem se samostudiem získat o programu Baby Signs® informace a rozšířit si obzory. Kurzu Baby Signs® jsem se nakonec nezúčastnila, jeho prvky jsem realizovala sama v domácím prostředí.

Samotný program Baby Signs® mne však zaujal natolik, že jsem si toto téma vybrala pro svou diplomovou práci za účelem šíření osvěty. Myslím si, že znakování s kojenci a batolaty má potenciál se prosadit vedle dnes již zažitých a akceptovaných kroužků (plavání, cvičení s dětmi) za předpokladu, že se zvedne informovanost o programu. Lektorky, participantí rozhovoru, mi umožnily realizovat praktickou část diplomové práce rovněž ve snaze zvýšit povědomí o znakování ve společnosti.

Znakování je přirozenou součástí života dítěte. Narozením dochází k podstatným životním změnám na straně rodičů. Jejich žebříček hodnot bývá přeorganizován a dochází ke sžívání se s novou životní rolí – otce, matky. Dítě je ze začátku odkázáno jen na péči ostatních – primárně rodičů. Již od prvního dne je přítomna také snaha dorozumět se s dítětem. Velkým milníkem bývá první úsměv, kterým dochází k pozitivní zpětné vazbě dítěte směrem k ostatním. Limity, které bezesporu kojeneček/batole ve verbální komunikaci má, se snaží dnešní rodiče odstranit právě znakováním. Pokud jsou znaky srozumitelné pro obě strany komunikace, výrazně se urychluje proces porozumění.

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak probíhá realizace kurzů Znakujeme se zpěvem a hrou programu Baby Signs® v České republice. V práci nehledáme odpovědi jen na to, jaké jsou lekce po obsahově formální stránce, ale snažíme se zjistit, jak pohlíží na program Baby Signs® samotní lektori. Práce se zabývá specifiky této profese, podmínkami, které musí lektor splnit, aby získal licenci. Dnešní doba nabízí rodičům nepřehledné možnosti trávení aktivního času s dítětem. Zajímá nás tedy i to, kdo kurzy navštěvuje, jejich společné charakteristické rysy.

1 VÝVOJ DÍTĚTE

1.1 Novorozenecké období

Přechod z intrauterinního života do světa plného podnětů je pro organismus dítěte velká zátěž. Dnešní moderní porodnictví se orientuje na šetrné vedení porodu (dle matky) a na 1. ošetření novorozence. To má být provedeno s důrazem kladeným na psychologický aspekt jedince. Dle francouzského průkopníka porodnictví Frédericka Leboyera má být umožněn dítěti co nejlehčí příchod na tento svět. Novorozenec má být položen na tělo matky s pulzující pupeční šňůrou, dítě začíná hledat prs a saje kolostrum. (Langmaier, 2006)

Po narození se dítě zapojuje do sociální interakce a začíná aktivně ovládat prostředí. Dle Brazeltona (1973) existuje 6 druhů behaviorálních stavů novorozence:

- hluboký spánek
- lehký spánek
- dřímota
- klidný bdělý stav
- aktivní bdělý stav
- pláč

V hlubokém spánku je dech dítěte pravidelný, svalový tonus je nízký, oči jsou zavřené. V lehkém spánku (tzv. REM fáze spánku) jsou oči pootevřené (či zavřené). Pozorujeme rychlé oční pohyby, dech je nepravidelný. Dochází k častým změnám mimického výrazu. Stav mezi spánkem a bděním se nazývá dřímota. Svalový tonus je opět nízký, oči jsou otevřené s neurčitým pohledem/pootevřené. Objevují se drobné občasné záškuby. Jestliže se dítě nachází ve stavu klidného bdění, věnuje veškerou svou pozornost naslouchání a pozorování okolí. Oči jsou otevřené, aktivita dítěte nízká. Aktivní bdělý stav se od klidného liší zejména pohybovou aktivitou. Novorozenec pohybuje končetinami a vyskytují se i hlasové projevy. Velká pohybová aktivita je zřetelná také u stavu pláče, kdy je dech nepravidelný a svalové napětí je vysoké. (Langmeier, 2006)

U novorozence jsou vyvinuty všechny základní nepodmíněné reflexy. Je přítomen sací, polykací, hledací, vyměšovací, obranný, orientační, úchopový a polohový reflex. Zraková ostrost u novorozence je cca 30x menší než u dospělého jedince. Plné ostrosti dosáhne kolem 1 roku věku. Dítě zvládá rozlišovat základní barvy a tvary. Přitahují ho kontrasty a větší pozornost

věnuje lomeným liniím a trojrozměrným podnětům. Obzvláště přitažlivý je pro novorozence lidský obličej a obrazce jemu podobné. (Langmeier, 2006)

V průběhu prvních 3 měsíců jedná dítě převážně reflexivně. Reflexy mu pomáhají zajistit si základní potřeby. Hračkami vhodnými pro raný věk jsou kontrastní černobílé obrazy, obrazy lidských tváří. Hračky by se měly pomalu pohybovat v jeho zorném poli (tzn. 20-25 cm od tváře dítěte). Podstatné je pro miminko sledování tváře rodiče/blízké osoby, poslouchání jeho hlasu a jeho dotyky. (Hornáková, 2009)

Dalším smyslem, který novorozence ovlivňuje od narození, je sluch. Dítě preferuje vyšší ženský hlas (mužský hluboký hlas toliko neproniká do intrauterinního prostředí). Proto nejdříve rozezná hlas své matky a až později pozná hlas otcův. Zvuky, které dítě vnímá, můžeme diferenciovat na zvuky uklidňující (zvuky monotónní) a zvuky aktivizující (rychlé změny melodie). Již od 24. týdne těhotenství si dítě „cucá“ palec, tento projev taktálního vnímání působí na dítě uklidňujícím dojmem. Čich a chuť jsou u novorozence také přítomny. Již v prenatálním období rozezná všechny základní chutě a svou matku pozná nejpozději do 6 dnů po narození čichem. Po stránce motorické je však dítě značně nezralé. Končetiny jsou asymetricky postavené, je přítomen tzv. „šermířský“ postoj (hlava je otočena na 1 stranu, na stejné straně dojde k natažení ruky i nohy, na straně opačné dojde k ohnutí končetiny). Hlavu dítě ve vzpřímené poloze neudrží, pěsti jsou zavřené. (Langmeier, 2006)

Další podstatnou složku života dítěte tvoří rutiny, které se objevují již od narození. Rutinou chápeme opakované vykonávání činností, čímž je dítěti umožněno předvídat sled událostí. Jedná se zejména o denní aktivity, které jsou spjaté s uspokojováním životních potřeb. Ke krmení, přebalování, převlékání, koupání, uspávání se postupem času přidávají i rutiny sociální a hraní si s hračkami. (Hornáková, 2009)

Již od narození je používána komunikační strategie zrcadlení (napodobování). Využívá se především v raných stádiích vývoje dítěte, kdy dochází k napodobování pohybů, výrazů a zvuků rodičem. Důležité je i komentování činností a všeho, co se kolem dítěte děje. Již novorozeně se takto učí rozlišovat a poznávat hlasy blízkých osob. U takto malých dětí má komunikační hodnotu i rychlost dechu a tenze (= napětí) těla. (Hornáková, 2009)

1.2 Kojenecké období

V novorozeneckém období vycházejí na povrch vrozené dispozice dítěte, v kojeneckém období se tyto dispozice dále rozvíjejí. Na konci 1. roku je schopno lidské lokomoce ve vzpřímeném

postoji, je rozvinuta praktická inteligence a začíná používat řeč. Kojenecké období je podmíněno zráním centrální nervové soustavy a celkovým tělesným růstem.

U tříměsíčního kojence se již neobjevuje asymetrické postavení končetin, tělo udrží v ose, pěstičky bývají již otevřené a pomalu se připravují na aktivní úchop. Předmět ležící ve střední rovině před kojencem je pro něj již lépe zrakově zachytitelný. Hlavu ve vzpřímené poloze většinou udrží (dochází k občasným výkyvům). Páteř tvoří oblouk. Vleže na bříšku se opírá o oba lokty a předloktí. (Langmeier, 2006)

Objevuje se typicky lidské chování – tzv. sociální úsměv. Z hlasových projevů se kolem 3. měsíce vyskytují hrdelní hlásky (např. rrr). Od 4. měsíce začíná uchopovat rukama předměty a strkat je do úst, dochází k důležité koordinaci oko – ruka. Ruce si spolu často hrají, kojenec je dostává až do středové linie těla. V kojeneckém období dosahuje smích svého maxima, batole ani dítě školního věku se nesměje toliko jako dítě do konce 1. roku života. Je přítomen výskot a slyšíme hlásky v, f, s. (Hellbrugge, 2010)

Kolem šestého až devátého měsíce věku dítěte se mozkové hemisféry vzájemně propojují. Kojenec je schopný poznat osobu blízkou od cizí. Objevuje se separační úzkost v nepřítomnosti pečující osoby (zejména matky). Ta vrcholí okolo 8. měsíce, jde o fyziologický stav. Poznávání okolního světa přináší s novými objevy dítěti i nejistotu a strach z nového. Separační úzkost je přechodným obdobím, které chrání kojence před okolními nástrahami. (Gregora, Velemínský, 2019)

V 6. měsíci dochází k markantnímu vývoji pohybu rukou. Kojenec uchopí už i předmět velký jako jeho dlaň. Palec je při úchopu v opozici proti zbylým prstům. Předmět uchopuje celou dlaní a je schopen si jej přendat z jedné ruky do druhé. Z hlediska percepce je půlroční kojenec obdařen jemným sluchem, v tiché místnosti je schopen určit směr zdroje zvuku.

Dalšími milníky v psychomotorickém vývoji kojence je otáčení se z břicha na záda, kterého by mělo být dítě schopno okolo 7. měsíce. Tento pohyb, který vyžaduje aktivní točivý pohyb mezi boky a pletencem horní končetiny, je předpokladem pro lezení. Typická je také hra s chodidly.

V 8. měsíci již dítě rozezná osoby blízké a osoby „cizí“. Je prohlubován zájem dítěte o předměty. Zdokonaluje se pozornost a soustředěnost. Může se vyskytovat zpravidla krátká fáze plazení, která bývá později nahrazena lezením. (Hellbrugge, 2010)

Kolem 8. měsíce je patrný již větší zájem dítěte i o drobné hračky. Přímá cesta ruka-ústa, která tomuto období předcházela, je modifikována. Dítě si s hračkou vydrží déle hrát, zkoumá ji

rukama i zrakem. Okolo 10. měsíce se objevuje „pinzetový“ úchop, kdy je kojeneček schopen zvednout ze země malé předměty jako sponky, kuličky... Oblíbenou formou trávení času dítěte je vkládání nejen jednoho předmětu do druhého. Postupem času dochází i ke zlepšení koordinace ruka – oko. Zkoumáním předmětů dochází k vytváření prvotních představ. Ty jsou podstatné pro pozdější rozvoj kognitivních funkcí – myšlení, paměti. (Hornáková, 2009)

1.3 Batolecí období

Na začátku tohoto období se objevují druhově specifické charakteristiky pro člověka, jako je vzpřímená chůze a řeč. Vývoj hrubé motoriky je patrný pouhým okem. Kolem 1. roku dítě dělá první nedokonalé, ale samostatné krůčky. Mezi 13.-15. měsícem se umí již obvykle dítě rozejít z volného postoje a je schopno se zastavit bez přidržení se někoho nebo něčeho. Kolem 15. měsíce umí většinou děti i utíkat (strnule), chůze je jistější, pády se nevyskytují tak hojně. Ve dvou letech se batole lépe vyrovnává s terénem, nečiní mu problém překročení prahu a další nerovnosti. Výzvou jsou pro batolata schody. Ze začátku do schodů lezou. Až kolem 2,5 let jsou obvykle batolata schopna vyjít schody jako dospělí. Chůze ze schodů dolů vyžaduje větší úsilí a dovednosti, která si osvojují obvykle až tříletá batolata. (Krahulcová, 2013)

Batole má mnohem větší pasivní zásobu než aktivní. Rozumí významům slov, která ve verbální komunikaci nepoužívá. Do 18. měsíce zvládnou batolata poznat a porozumět názvům zejména předmětů a hraček, které se vyskytují v domácnosti, kde žijí. Jde převážně o slova spojená s tématy lidské tělo, oblečení, jména blízkých osob. Souvislost mezi prvním slovem, kterému dítě porozumělo, a prvním slovem vysloveným však není. (Hornáková, 2009)

V jemné motorice dosahují batolata také velkých pokroků. Zjemňuje se akt pouštění předmětů. Dítě již zvládne postavit např. 2 kostky na sebe. Ve 3 letech je jemná motorika natolik vyvinuta, že je dítě schopné navléci korálky na provázek. Ve 2 letech rozezná základní geometrické útvary a přiřadí je ke správným otvorům. Objevuje se čmárání. Ke konci batolecího období umí nakreslit dle předlohy kruh a křížek.

Ze sebeobslužných dovedností trénuje dítě v batolecím věku obouvání bot, mytí a osušení rukou, svlékání svršků. Kolem 3 let se zvládne dítě nakrmit již úplně samo. (Krahulcová, 2013)

V jazyce je přítomna komunikační strategie propojování slov. Jedno slovo nese většinou více významů. Důležité je popisování aktivit, vlastností předmětů rodičem. Na základě těchto nejdříve nesrozumitelných informací je batole schopno odlišit jednotlivé věci od sebe na základě distinktivních rysů. Rodič působí na dítě jako jazykový model a vzor. Správný řečový

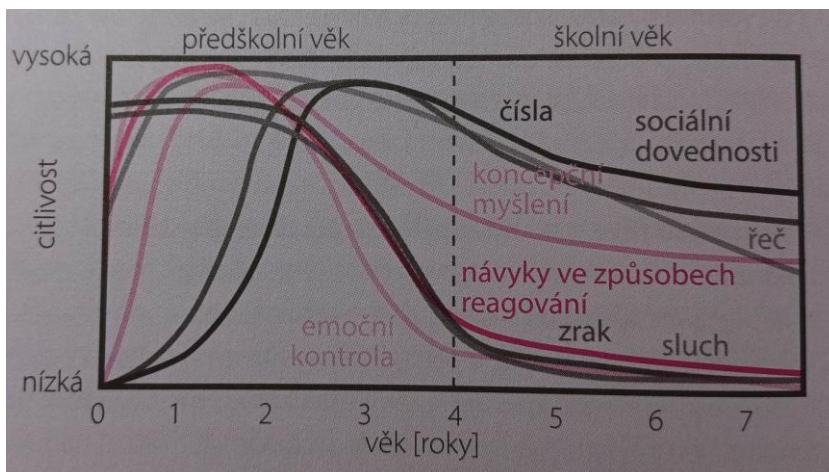
vzor je významným prediktorem pro dobrý vývoj jazykových rovin jazyka. První slova dítěte nejsou totožná se slovy, které používají dospělí. Pečující osoba by měla správně modelovat první slova dítěte. (Hornáková, 2009)

Senzitivní fáze

Senzitivní fáze jsou období, ve kterých je dětský mozek natolik plastický, že pokud je dítě vystaveno vhodnému podporujícímu prostředí, dochází k rychlému rozvoji dovedností, ve které má zálibu. Patří zde funkce mozku, jakými je schopnost zrakové a sluchové interpretace, kontrola emocí a způsob reagování na různé podněty a situace. K rozvoji těchto 4 funkcí dochází ihned po narození. Ovlivňují pozdější charakterové a volní vlastnosti dítěte. Vrchol této senzitivní fáze nastává mezi 1. a 2. rokem věku, ve 4 letech dochází k praktickému ukončení vývoji těchto funkcí.

V předškolním věku vrcholí další senzitivní fáze, ve které se rozvíjí jazyk, dochází k tvorbě konceptů a jsou položeny základy představ sociálních a předmatematických. Jestliže není dítě v tomto období v podnětném prostředí, potenciál optimálního rozvoje těchto schopností je snížen. (Tilton, 2020)

Obrázek 1: Křivka senzitivních období (Tilton, 2020)

Obrázek znázorňuje míru citlivosti jednotlivých funkcí mozku a dalších vlastností v daných věkových obdobích.

2 KOMUNIKACE

2.1 Fylogeneze a ontogeneze řeči

Fylogeneze

Původ a vývoj lidské řeči je neustále zkoumán. Výklad odborníků se liší. Jedni zdůrazňují některá hlediska výkladu, jiní zase dané aspekty potlačují. Shoda výkladů ale panuje v tom, že v raných stádiích komunikace u lidí jsou přítomny afektivní, napodobovací projevy. (Krahulcová, 2013)

K rozvoji lidské řeči docházelo zároveň s vývojem člověka. Lidská řeč člověka dodnes odlišuje od ostatních živočichů. K odlišnostem lidského rodu od ostatních živočišných druhů docházelo postupně. U australopitéků a ramapitéků došlo k vývoji čelistí a zubů. Šlo o změnu jejich tvarů, velikostí a postavení. To mělo nejspíš vliv na fylogenezi artikulované řeči člověka. Dále došlo ke změně pohybového vzorce. Předchůdce člověka dnešní podoby se začal pohybovat po 2 končetinách. Byly užívány účelně nástroje a ruka plnila už i jinou funkci než jen lokomoční, palec byl v opozici k ostatním prstům a vyvíjela se jemná motorika. Mozek se zvětšoval, měnil svou strukturu, postupně docházelo k rozvoji kognitivních funkcí, které úzce souvisí se samotným rozvojem artikulované řeči. Vyvíjela se jak artikulace slov, tak hlásek. To nazýváme tzv. dvojí artikulací. (Vitásková, 2013)

Ontogeneze řeči

Vývoj řeči u dítěte je ovlivňován senzomotorickým vnímáním, motorikou, kognitivními procesy, socializací dítěte. Vývoj řeči dělíme na 2 stadia: přípravné stadium (předřečové období) a stadium vlastního vývoje řeči. K vývoji řeči u každého dítěte musíme přistupovat individuálně. Dochází k obdobím akcelerace/retardace ve vývoji řeči, délka trvání těchto období je individuální (Klenková, 2006)

Dříve než začne dítě samo mluvit, objevuje se celá řada přípravných období. Ta začínají hned po narození dítěte a nejsou přesně chronologicky vymezena, prolínají se a někdy probíhají současně vedle sebe. Mezi předběžná stadia řeči patří:

- období křiku;
- období žvatlání;
- období rozumění řeči a vývoj vlastní řeči.

Období křiku začíná ihned po narození, kdy obvykle novorozenec produkuje křik s otevřenými ústy, což je znamením, že se úspěšně nadechlo. Od 6. týdne se křik mění a kojenec jím již dokáže projevit nelibost. Objevuje se také pláč, vzlykání. Toto období přechází do období broukání (2.-4. měsíc života dítěte). Zjemňuje se hlasový projev a kojenec projevuje i libé pocity, přichází 1. úsměv. Mezi 4.-6. měsícem si dítě hraje s mluidly, projevuje se hlasitými projevy. V období žvatlání kojenec produkuje zejména spontánní zvuky, které se v pozdějších obdobích již nevyskytují. Hlas je tvořen jak exspirčně, tak inspiračně. Žvatlání je již modulováno sluchovou kontrolou. (Kejklíčková, 2016)

Mezi 8.-9. měsícem začíná období porozumění řeči. Nejdříve zasahuje do suprasegmentální složky řeči (přízvuk a intonace). Kojenec vnímá barvu hlasu, melodii a tyto faktory uplatňuje při užívání vlastního spontánního mluvního projevu. O opakování zvuků můžeme mluvit již od 9. měsíce, k opakování prvních slov dochází až kolem 1 roku. (Škodová a kol., 2007)

Přípravná (předřečová) stadia vývoje řeči

Do 1 roku si dítě osvojuje návyky, tzv. neverbální a předverbální aktivity, na jejichž základě později vzniká vlastní řeč. K předverbálním projevům řadíme křik, broukání. Mezi neverbální projevy patří např. zrakový kontakt, tělesný kontakt (kojení). Neverbální komunikace přetrvává u jedince po celý život, předverbální komunikace časem zaniká.

Předverbální projevy se objevují již v prenatálním období jedince. Objevuje se vagitus uterinus (tzv. nitroděložní kvílení). Tento projev je již přípravou artikulačního aparátu na vlastní řeč. Jsou přítomny také polykací pohyby, dumlání palce atd. Po narození je artikulační aparát trénován sáním, žvýkáním, polykáním. Jeho primární funkcí je zabezpečení dýchání a přijímání potravy. Žvýkání a mluvení spolu úzce souvisí. Pokud nedojde k užívání čelistí, jazyku, rtů při žvýkání, nemůže dojít k použití artikulačního aparátu pro vlastní řeč. Proto je nutné u dětí s postižením zaměřit logopedickou intervenci na stimulaci těchto primárních činností. (Klenková, 2006)

Stadium vývoje vlastní řeči

Prvními slovy jsou obvykle slova jednoslabičná, maximálně dvojslabičná. První vědomě vyslovené slovo musí projít stadiem významového pochopení a zároveň proslovení. Ze začátku jedno slovo zastupuje funkci celé věty. Postupem času přibývají nová slova, která se už nevztahují jen k jednomu konkrétnímu předmětu, jevu. Slova začínají zastupovat i jevy podobné. Dítě začíná slova shlukovat a vytváří první věty. Prvními větami dítě většinou sděluje

naléhavé prosby, přání. Rozdíly v mluvě jsou značné i napříč pohlavími. Holčičky mluví většinou lépe než chlapci. Kolem 2 let už je schopna většina batolat užívat jednoduché věty.

Počet slov aktivní a pasivní slovní zásoby se liší množstvím slov. Pasivní slovní zásoba se vyvíjí již dlouho před vyslovením prvního slova. Uvádí se, že aby si dítě slovo zapamatovalo, musí jej slyšet asi 200x. Lépe se pamatují slova zvukomalebná a slova, která jsou vyřčena v napjatých situacích. Emocionální rozpoložení hraje tedy také roli. (Kutálková, 2009)

2.3 Jazykové roviny

Morfologicko-syntaktická rovina

Koncem 1. roku života dítěte, kdy dochází k vlastnímu vývoji řeči, přichází na řadu zkoumání jazykové roviny morfologicko-syntaktické. První slova jsou tvořena opakováním slabik „mama, tata“. Slova nejsou skloňována, jsou neohebná a dítě slova nečasuje, u sloves používá zejména infinitiv. Podstatná jména jsou převážně v 1. pádě, slovesa jsou užitá někdy ve 3. osobě a typický pro toto období je slovesný způsob rozkazovací. Období jednoslovných vět trvá cca do 1 a půl až 2 let.

Následuje období dvojslovných vět. Dle Lechty (1995) nazýváme gramatický systém tohoto věku „pivotovou gramatikou“. Slovní druhy jsou již v pevné vazbě např. „mama pá-pá“ (slovo pá-pá je v tomto případě pivot). Z morfologického hlediska začíná dítě nejdříve užívat podstatná jména, pak slovesa, okolo 2.-3. roku se objevují čteněji přídavná jména a osobní zájmena. Užívání všech slovních druhů nastává většinou po 4. roce života. (Klenková, 2006)

Mezi další morfologické milníky ve vývoji řeči dítěte řadíme užívání skloňování (2.-3. rok), používání jednotného a množného čísla (po 3. roce). Problematické bývá často stupňování přídavných jmen. Typickým znakem slovosledu dětí je kladení slov, která mají pro ně emocionálně klíčový význam, na 1. místo ve větě.

Pokud se i po 4. roce dítěte objevují v řeči nápadné gramatické odchylky, tzv. dysgramatizmy, je možné, že se jedná o narušení vývoje řeči. Do 4 let mluvíme o přirozeném jevu zvaném fyziologický dysgramatizmus. (Klenková, 2006)

Při vyšetření řečové produkce, které se aplikuje při zjišťování narušené komunikační schopnosti, u morfologicko-syntaktické roviny odborník zjišťuje, zda se v mluvě vyskytují všechny slovní druhy. Pozornost také věnuje nepravidelnému stupňování přídavných jmen. V syntaxi se zaměřuje na výskyt vět vedlejších a na souvětí složená. (Lechta, 2003)

Foneticko-fonologická rovina

Velkým milníkem v ontogenezi řeči je přechod z pudového žvatlání na žvatlání napodobující (6.-9. měsíc dítěte). Podle Schulze vytváří nejdříve dítě hlásky artikulačně nenáročné, později hlásky obtížnější, tento jev nazývá pravidlem nejmenší námahy. Nejjednodušší je tvoření samohlásek, následují retné souhlásky, končí se hláskami hrdelními.

Podstatná je správná orientace v pořadí fixace hlásek. Tyto znalosti se promítají při správné korekci výslovnosti.

Foneticko-fonologická rovina se začíná vyvíjet relativně brzy po narození, její vývoj je ukončen obvykle kolem 5. roku dítěte, někdy může být vývoj ukončen až v 7 letech (obratnost artikulačních orgánů, řečová stimulace, mluvní vzor apod.). Do školy by již mělo jít dítě s ukončeným vývojem výslovnosti, pokud tomu tak není, měla by být zahájena logopedická intervence. (Klenková, 2006)

Lexikálně-sémantická rovina

Předmětem zkoumání lexikálně-sémantické roviny je slovní zásoba (aktivní i pasivní). Rozvoj pasivní slovní zásoby začíná okolo 10. měsíce věku dítěte, kdy začíná řeči „rozumět“. Od 12. měsíce začíná postupný rozvoj aktivní slovní zásoby, kojeneček začíná užívat 1. slova. U 1. slova jde o hypergeneralizaci tzn. chápání slov všeobecně (např. „mňau-mňau“ jsou všechna chlupatá zvířata). Později dochází k hyperdiferenciaci (např. slovo „máma“ označuje jen matku dítěte).

Okolo 1 roku dítěte tvoří slovní zásobu dítěte obvykle 5-7 slov. Dvouleté dítě disponuje již cca 200 slovy, dítě ve věku 3 let zná již průměrně 1000 slov, předškolní dítě má slovní zásobu obsahující 2500-3000 slov. Největší nárůst slovní zásoby je tedy do 3. roku dítěte. (Klenková, 2006)

Při vyšetření řečové produkce se věnuje pozornost porozumění konkrétním i abstraktním slovům, větám jednoduchým a souvětím. Odborník se zaměřuje na užívání synonym, homonym, antonym, idiomů v řeči. (Lechta, 2003)

Pragmatická rovina

Dle Lechty (1990) pragmatická rovina zahrnuje sociální aplikaci a uplatnění komunikační schopnosti. Kolem 2.-3. roku je již dítě schopno pochopit svou roli v komunikační situaci a adekvátně na ni reagovat. Dítě si postupně osvojuje kromě slovních i mimoslovních výrazových

forem formy afektivní výrazové. Dříve než je dítě schopné pochopit obsah věty, rozumí intuitivně celé komunikační situaci.

Od 3. roku je vidět u dítěte snaha o vedení rozhovoru s dospělým, od 4. roku dokáže komunikovat stále častěji adekvátně k dané situaci. V tomto věku dítě užívá řeč už i k regulaci dění ve svém okolí, dochází k tzv. intelektualizaci řeči. (Klenková, 2006)

V pragmatické rovině se při vyšetření řečové produkce zaměřuje odborník na schopnost vyjádřit komunikační záměr a zároveň na samotnou schopnost konverzovat. Zde spadá i tzv. turn-taking, střídání role mluvčího a posluchače. (Lechta, 2003)

2.3 Neverbální komunikace

Neverbální komunikace je realizována pomocí kanálů rozličné podoby. Jednotlivé kanály jsou zkoumány těmito vědními obory:

- gestika; nauka zabývající se pohyby rukou
- proxemika; nauka zkoumající prostorové vztahy mezi komunikačními partnery
- posturologie; nauka o postoji a držení těla
- kinezika; nauka o pohybu
- mimika; nauka o výrazech obličeje
- haptika; nauka o dotecích
- paralingvistika; nauka o mimojazykových prvcích komunikace (Doherty-Sneddon, 2005)

Gesta

Pohyby rukou, které používáme při komunikaci, nazýváme gesta. Mají nezastupitelnou roli v lidské komunikaci. V gestech je obsaženo mnoho nevyřknutých informací. Ve společenské komunikaci je přítomno několik univerzálních gest, kterým rozumí více kultur. Jde např. o pokrčení rameny. Na základě tohoto faktu se někteří badatelé domnívají, že gesta jsou vrozená. U kojenců jsou náznaky o gestikulaci přítomny již v prvních měsících života. Tyto pohyby se objevují bez učení a naprosto přirozeně. Postupem času se z nich stávají úmyslné signály. (Doherty-Sneddon, 2005)

Typologie pragmatické funkce dětských gest dle Kapalkové (2008)

- *gesta referenční* – vyjadřují informace relativně samostatné (např. potřeba spánku, projev protestu, souhlasu s činností, rutiny – pápá)

- *gesta operativní* – regulují chování komunikačního partnera (např. podávání, ukazování předmětu, upoutání pozornosti dotekem)
- *gesta diskurzivní* – týkají se verbální činnosti a výměny na úrovni gest (např. splnění pokynů – dej mi..., ocenění tleskáním)

Pragmatická funkce je zaměřená na konkrétní komunikační situaci na realizaci určitého komunikačního záměru. Ten nám říká důvod, proč dítě komunikuje. Systematika pragmatických funkcí dětské řeči je ve srovnání s dospělými utvářena vývojem. Odráží se v ní specifické kategorie, které nejsou v souladu s předchozími typologiemi platnými pro řeč dospělých. (Kapalková, 2008)

Z hlediska pragmatiky se jako první objevily referenční biologická gesta, po nich následovaly pohyby s operativní funkcí (zejména s motivací dosáhnout na předmět nebo se snahou o zajištění opakování činnosti ze strany rodičů). Později se přidaly první rutinní pohyby jak např. tleskání v kontextu referenčních pohybů. Až jako poslední se objevily první diskurzivní výměny na úrovni pohybu. Dítě používalo již osvojené typy gest k vyjádření nových funkcí. (Kapalková, 2008)

Prvním gestem se stává natahování ruky dítěte k věci, na kterou chce dosáhnout. Přítomen je i pohled na dospělého, který umocňuje žádost dítěte a naléhavost situace. Postupem času začíná dítě ukazovat i na vzdálenější předměty. Gesta jako vyžadování něčeho, ukazování na něco, podávání něčeho jsou gesty globálními. Vyskytují se u všech dětí na celém světě. Používání gest je předstupněm k přechodu do stadia záměrné komunikace. Dítě se začíná intenzivně věnovat jedné osobě a jednomu předmětu, tuto situaci označujeme pomyslným trojúhelníkem. Ten tvoří dítě, které ví, že pomocí jiné osoby (matky), může např. dosáhnout na daný předmět. Matka a dítě se vzájemně propojují očním kontaktem. (Horňáková, 2009)

Tabulka 1: Přehled vývoje přirozených gest (First Words, 2014)

Měsíc prvního užití gesta	Typ gesta	Popis formy gesta
9. měsíc	Podávání předmětu	Děti se nejdříve učí vzít předmět. Když už je dítě schopno kontrolovat pohyby svých rukou, tzn. že dokáže vzít a upustit předmět, může dítě danou věc komunikačnímu partnerovi předat.
	Odmítnutí	Děti se učí otáčet hlavou ze strany na stranu jako projev nesouhlasu. Může jít např. o odmítnutí jídla, které mu nechutná.
10. měsíc	Dej	Směřování ruky z požadovanému předmětu
	Zvedání rukou	Ze začátku dítě zvedá ruce směrem k osobě, později dochází ke zvedání rukou ve směru nahoru, dlaně jsou otevřené.
11. měsíc	Ukazování předmětu	Děti drží předmět jejich zájmu ve výšce a snaží se tím vzbudit pozornost ostatních.
	Mávání – pápá	Motivací pro děti je jejich sociální zkušenost, kdy se v běžné každodenní komunikaci setkávají s pozdravy a loučením se.
12. měsíc	Ukazování, otevřená ruka, dotek zajímavého předmětu	Na předměty, které dítě zaujaly, ukazuje otevřenou dlaní ve směru jejich výskytu. Předmětů, které vzbudily jeho pozornost se dotýká otevřenou dlaní s prsty u sebe.
13. měsíc	Tleskání a posílání „pusinek“	Děti v tomto období hojně napodobují a imitují dospělé.

Tato tabulka utvořena na základě longitudinálního výzkumu Floridské státní univerzity uvádí přehled vývoje přirozených gest vyskytujících se u dětí v devátém až třináctém měsíci věku.

Haptika

Dotyky jsou nejstandardizovanějším kanálem neverbální komunikace. Jsou stanovena jasná pravidla, kterými se lidé při jejich užívání řídí. V dnešní době jsme svědky celosvětové diskuze, kde leží hranice přijatelnosti dotyku a kdy už není akceptovatelným. To je bezesporu důsledek zvýšené společenské vnímavosti sexuálního a tělesného zneužívání dětí a mladistvých.

V raných vývojových stádiích života dítěte jsou dotyky přirozenou součástí péče rodiče o potomka. Nejen u dětí hraje haptika podstatnou roli v mezilidské komunikaci. Dotyk je významným prvkem emocionálního, kognitivního i sociálního vývoje. Věkem se dotyky mění. Jejich četnost věkem klesá. Častěji jsou dle výzkumů hlazeny dívky než chlapci. (Doherty-Sneddon, 2005)

Posturologie

Odlišnost postoje člověka, který je sám bez přítomnosti kohokoli dalšího a jedince nacházejícího se ve společnosti, je na první pohled patrná. Ze vzájemné polohy dvou lidí vedoucích spolu rozhovoru lze získat spoustu informací. Lze např. vyčíst, zda je hovořící osoba přesvědčena o tom, co naslouchajícímu říká, do jaké míry jí jde o jeho názorové přesvědčení atd. Naslouchající svým postojem sděluje, jak moc ho zajímá to, co komunikační partner říká a jak moc to koresponduje s jeho vlastními představami a přesvědčeními. (Křivohlavý, 1988)

Mimika

U malých dětí v porovnání s dospělými jsou přítomny odlišné výrazy obličeje. Upřený pohled znamená zájem dítěte o danou věc. Může se také objevovat svráštělé čelo a nehybnost. Výrazy nespokojenosti jsou prezentovány staženými ústním koutky, našpulením rtů, které může následně vést k pláči. Při setkání s cizím člověkem se dítě na neznámého upřeně dívá. (Doherty-Sneddon, 2005)

Pohled

Novorozenci jsou po narození krátkozrací. Věci, které jsou vzdálenější než 20-30 cm nejsou schopni zaostřit. Od třetího týdne dochází k navázání očního kontaktu. Ten je velmi důležitý pro navázání vztahu mezi dítětem a matkou. Je základem pro jeho další sociální a emoční vývoj. Nejdříve se kojeneček soustředí na vnější obrysy obličeje, později dochází k účelnému zaměření pozornosti na jednotlivé segmenty. (Doherty-Sneddon, 2005)

3 VIZUÁLNĚ-MOTORICKÉ KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY

3.1 Znakový jazyk

Dříve byl znakový jazyk znám také pod názvy posunčina, posunková řeč. Znakový jazyk je přirozený komunikační systém. Používá specifické viditelné pohybové prostředky – postavení rukou, prstů, úst, gestikulace, mimika, postavení hlavy a horní části trupu. Znakové jazyky (dále jen ZJ) mají svou vlastní gramatiku a syntax, jsou tedy právoplatnými jazyky. Ve ZJ nalezneme také paralingvistické jevy a specifickou slovní zásobu. ZJ obvykle používají neslyšící, jejich rodiny a tlumočníci. ZJ není mezinárodní, je rozdílný i v jednotlivých regionech (např. Morava, Čechy). Využívá se někdy při reedukaci fatických poruch řeči. (Kejklíčková, 2016)

Znakový jazyk má všechny rysy přirozených jazyků:

- *dvojitá členění (dvojitá artikulace, duálnost)*
- *systémovost*
- *znakovost*
- *produktivnost*
- *historický rozměr* (Langer, 2013)

1. Duálnost chápeme jako vyčlenění jednotek nesoucích význam, tj. slov, znaků, morfémů (první členění), a jejich následný rozklad na fonémy (druhé členění). Fonémy samy o sobě význam nenesou, ale mohou rozlišovat význam slov (MED x JED).

2. Jazyk je soubor jednotek a vztahů mezi nimi. Jazyk tvoří tedy jakýsi systém. Mezi jeho vlastnosti patří: hierarchičnost, anizotropie, lineárnost. V systému se vyskytují jednotky nižšího a vyššího řádu. Mezi jednotky vyššího řádu patří věty, souvětí, do jednotek nižšího řádu radíme fonémy, morfémy. Schéma znázorňuje jednotky zleva od nejnižších po ty nejvyšší. FONÉMY → MORFÉMY → LEXÉMY → VĚTY → TEXT.

Jednotlivé fonémy vytvářejí lineární řetězce. Pořadí fonémů v řetězci je závazné. Př. Slovo MED se skládá ze 3 fonémů: M-E-D. Pokud bychom zaměnili jejich pořadí, vznikne nesmyslný shluk fonémů bez lexikálního významu. U znakového jazyka mluvíme spíše o simultánnosti. Znaky se neřadí za sebou, ale vrství se na sebe. Jeden znak obsahuje v daný moment svůj specifický pohyb ruky, má své artikulační místo, ruka je orientována daným způsobem atd.

Anizotropie (nesourodost) se projevuje ve znakovém jazyce např. odlišným místem artikulace dvou znaků, jinak jsou znaky stejné. V českém mluveném jazyce se jedná např. o odlišení párových souhlásek znělostí/neznělostí. (Okrouhliková, 2008)

3. Znakovost je splněna existencí systému znaků. Znak je v tomto případě vnímán jako „zástupce něčeho jiného“. Znakový jazyk je možno vnímat smysly – zrakovou cestou, dále splňuje znaky, jakými je konvenčnost a arbitrárnost. (Langer, 2013)

Arbitrárními znaky jsou ty, u kterých neexistuje žádná spojitost mezi označovaným a označujícím. Řadíme do nich i indexy. Konvenčností rozumíme zobrazování znaků na základě rysů objektu, ke kterému znak odkazuje. (Macurová, 2008)

4. Produktivnost je schopnost tvoření téměř neomezené množství spojení za využití omezeného množství souboru prostředků a pravidel.

5. Znakové jazyky stejně jako jazyky mluvené mají svůj ontogenetický a fylogenetický vývoj. Jazyk se mění v průběhu dějin. Český jazyk 19. století se liší od češtiny používané ve 21. století, podléhá tedy fylogenetickému vývoji. Pod pojmem ontogenetický vývoj rozumíme osvojení si daného jazyka dítětem, které má pro to vrozenou schopnost. Dítě ovlivňuje mluvní vzor rodiče, nejvíce matky. (Okrouhliková, 2008)

Gramatická rovina znakového jazyka

Na základě výsledku studií dělí B. Boyes (1995) gramatiku znakového jazyka na 3 samostatné oblasti:

- gramatiku založenou na specifickém využívání 3D prostoru
- gramatiku založenou na jednotlivých manuálních parametrech znaku
- gramatiku založenou na nemanuálních parametrech znaku

V první oblasti, kterou je gramatika založená na využívání trojdimenzionálního prostoru, se hovoří o produkci zájmen, časových údajů, prostorových sloves a shoda slovesa s podmětem a předmětem ve 3. a 4. pádě (dívat se, ptát se).

Realizace zájmen je uskutečňována pomocí pohledu hovořícího a deiktického (ukazovacího) znaku v prostoru. Např. při znakování zájmena TY ukazuje hovořící na komunikačního partnera, který většinou stojí naproti němu a zároveň se tím směrem i dívá. U vyjadřování časových údajů hovoříme o 3 časových liniích/rovinách. O rovině předozadní, vertikální a horizontální. Linie předozadní (též časová) vyjadřuje minulost, přítomnost, budoucnost. To, co

se děje za tělem je minulost, před tělem znázorňuje budoucnost a to, co prochází linií těla se děje v přítomnosti. Linie horizontální (věková) nacházející se od pasu nahoru souvisí s věkem, výškou... Linie následnosti se používá pro vyjádření určitého děje. Časové údaje se dávají ve větách ve znakovém jazyce na první místo a tento údaj je platný i v dalších větách, dokud není modifikován, případně zrušen komunikující osobou. U tzv. prostorových sloves (dávat, jít, letět) je podstatné místo, kde začala realizace znaku a cílové místo znaku. (Tarciová, 2005)

Lexikální rovina znakového jazyka

Znakovou zásobu můžeme dělit na aktivní, pasivní, potenciální. Do aktivní zásoby patří znaky, které znakující běžně užívá v každodenní komunikaci. Do pasivní zásoby řadíme znaky, které sice znakující pozná, ale běžně je nepoužívá. Znaky potenciální zásoby jsou ty, které člověk nepozná, ale díky své aktivní i pasivní znakové zásobě se dokáže s komunikačním partnerem dorozumět. Znaková zásoba je zaznamenávána ve slovnících. Nejběžněji je užívání formy fotka-popis. Prvním slovníkem znakové řeči byl Slovník Amerického znakového jazyka (Dictionary of American Sign Language 1965), jehož autory byli William C. Stokoe, D. Casterline a C. Croneberg. V Česku vyšel 1. slovník Českého znakového jazyka v roce 1988. (Tarciová, 2005)

Stokoeho notační systém

Americký znakový jazyk (ASL-American Sign Language) byl poprvé podroben lingvistickému zkoumání na konci padesátých let. ASL byl akceptován jako přirozený jazyk Neslyšících. Bylo zjištěno, že v porovnání s jazyky mluveným Americký znakový jazyk užívá ve své produkci kromě časové roviny také trojrozměrný prostor. (Okrouhlíková, 2015)

William C. Stokoe vytvořil první systém popisu znaků. Dříve byly znaky považovány za neanalyzovatelné celky bez vnitřní struktury. Stokoe byl první, kdo přišel s názorem, že znaky lze analyzovat stejným způsobem, jakým se analyzují jednotky mluvené řeči. V roce 1960 Stokoe předložil teorii, že znaky mají tři části – cherémy, které se kombinují simultánně.

Těmito třemi částmi jsou:

- umístění znaku (tabula – tab)
- tvar ruky (designator – dez)
- pohyb (signator – sig)

Orientace dlaně a nemanuální signály byly ve Stokoeho systému řešeny nepřímo. (Valli, Lucas, 2002)

William C. Stokoe ve své studii *Sign Language Structure* (1960) tedy zjistil, že nelze vykonat pohyb bez určitého tvaru ruky a zároveň musí být znak vykonán na daném artikulačním místě. Cherémy tedy nelze časově oddělit. Stokoe pro ALS definoval 12 tab, 19 dez, 24 sig. Tento notifikační systém dělí znaky do 3 skupin dle jednoduchých vzorců. Dělení závisí na tom, zda je znak artikulován jednou rukou nebo oběma. Pokud oběma, podstatnou roli hraje aktivita rukou (zda je dominantní jedna či obě). (Okrouhliková, 2015)

Manuální a nemanuální nosiče významu ve znakovém jazyce

Znakový jazyk je systémem vizuálně-motorickým. Znaky jsou prováděny pohybem lidského těla.

Mezi manuální nosiče významu patří veškeré prostředky, které jsou produkovány rukama. Každý znak lze zanalyzovat na menší segmenty, které se nazývají fonémy. Národní znakové jazyky se mezi sebou liší právě počtem fonémů. Mezi parametry manuálních znaků patří:

- místo artikulace znaku
- tvar artikulující/ch ruky/rukou
- vztah ruky/rukou k tělu
- orientace dlaně a prstů
- vzájemná poloha rukou
- pohyb/y ruky/rukou (Langer, 2013)

Nemanuální faktory zastupují převážně gramatickou složku jazyka, manuální tu lexikální. Neverbální komunikace je zprostředkována nemanuálními nosiči. Vnímání nemanuálních a manuálních nosičů probíhá současně – simultánně. Mezi nemanuální projevy řadíme pohyby a pozice těchto částí těla: hlavy, obličeje a jeho komponentů, obočí, očí, nosu, tváře, úst, jazyku, zubů, brady, ramen, trupu, nohou (Langer, 2013)

I přesto, že je neverbální komunikace hojně užívána majoritní slyšící společností, jsou neverbální projevy neslyšících odlišné. Oční kontakt se u neslyšících vyskytuje mnohem četněji než u slyšících. Zrak totiž u neslyšících přebírá některé funkce, má tedy funkci kompenzační. Odvrácení znaku je vnímáno jako projev nezájmu. Mimika hraje důležitou roli i v gramatické složce jazyka. Bez jejího užití je sdělení často nesrozumitelné. Pomocí mimiky např.

rozlišujeme, zda se jedná o věty tázací, rozkazovací... Mimikou vyjadřujeme také zápor, prosbu, podmínku. (Vitásková a kol., 2014)

3.2 Umělé znakové systémy

Znakovaná čeština

Umělý znakový systém, jenž vznikl z iniciativy osob slyšících. Znaky jsou strukturovány tak, aby co nejpřesněji dodržely gramatiku mluveného českého jazyka. Jedinec tedy vyslovuje českou větu, k ní jsou přiřazovány znaky. Je snaha o doslovné přeložení všech slovních druhů. Setkáváme se i s koncovkami, které jsou ukazovány prstovou abecedou. Neslyšící mezi sebou znakovanou češtinu nepoužívají kvůli špatné srozumitelnosti (kopíruje zákonitosti mluvené řeči). (Růžičková, 1997)

Gestuno

Byl vytvořen jako nadnárodní a mezinárodní uměle vytvořený systém. Měl být užíván k tlumočení oficiálních textů. Stejně jako esperanto (nadnárodní mluvený systém) se však nedočkal uplatnění a dnes jej užívá jen úzký okruh osob. (Langer, 2013)

3.3 Systémy AAK

Pod pojmem AAK (= alternativní a augmentativní komunikace) chápeme takové formy komunikace, které nahrazují nebo rozšiřují lidskou řeč. Tyto pojmy vycházejí z latinských slov augmentare = rozšiřovat a alternare = nahrazovat. Cílem těchto systémů je zvýšit kvalitu porozumění a dorozumívání se.

Při AAK je užívána gestika, haptika, posturika, mimika, proxemika. Hojně jsou využívány pomůcky: komunikační tabulky, piktogramy atd. Mezi technické pomůcky řadíme speciální PC programy, komunikátory s hlasovým výstupem a další. Nesmíme opomenout ani manuální znaky. (Herzánová a kol., 2021)

Makaton

Tento uměle vytvořený znakový systém využívá jak manuálních znaků, tak grafických symbolů. Jeho cílem je jak rozvoj komunikace, tak i její porozumění. Byl vytvořen ve Velké Británii roku 1976. Za vznikem stojí 2 psychiatři a logopedka. Uživateli tohoto komunikačního systému měli být neslyšící dospělí jedinci s problémy s osvojováním nových poznatků a děti s mentálním postižením a autismem. Tyto děti slyšely, ale měly problém s porozuměním vlastní

řeči a verbální komunikací. Dnes je Makaton využíván jako jeden ze zdrojů alternativní a augmentativní komunikace. (Langer 2013)

Znak do řeči

Tento systém AAK má původ v Dánsku. Jedná se často o dočasný komunikační prostředek, jenž je využíván osobami s potížemi v řečové komunikaci. Podstatnými složkami tohoto systému jsou řeč těla, mimika a znaky přejaté ze znakového jazyka. Klíčové slovo je ve zjednodušených sděleních znakováno. Věty jsou zkracovány, aby byly srozumitelnější. (Herzánová a kol., 2021)

Jedná se tedy o kompenzační prostředek, jehož cílem je rozšířit a usnadnit komunikaci, postupně přivádět jedince k orální řeči. Žádoucí je podpora snahy o napodobování. Pohyb ruky je nástrojem řeči. Rytmus slova je sledován znakem. (Janovcová, 2010)

Systém Bliss

Zakladatelem tohoto komunikačního systému je Charles Bliss. K vytvoření systému byl motivován myšlenkou univerzálního komunikačního prostředku. Ten měl posloužit porozumění napříč různými národy. Nyní je tento systém využíván zejména u jedinců s poruchami expresivní složky řeči. Je jediným systémem AAK, který plnohodnotně zachovává gramatická pravidla jazyka. Na začátku bylo 26 grafických prvků, z těch se vytvořilo přes 2300 symbolů. Jsou užívány komunikační tabulky, do kterých bývá systém zpracováván. (Janovcová, 2010)

Program Dorozumívání a Ruce

Program Dorozumívání a Ruce je stimulační program, který vychází z českého znakového jazyka. Využívá spolu se znaky mluvenou řeč. Používání programu nevyžaduje žádných pomůcek. Znaky odpovídají českému prostředí a naší kultuře. Některé znaky jsou stejné jako u metody MAKATON. Tento program je vhodný i pro osoby s problémem s koordinací pohybu, jelikož znaky nemají striktní pravidla. Slovník obsahuje 363 znaků. K těm je přiřazeno 423 slov. Slovní zásoba je rozdělena na tematickou a jádrovou. (Herzánová a kol., 2021)

Cued speech

Cued speech byl vyvinut v roce 1966 na Gallaudetově univerzitě ve Washingtonu R. O. Cornettem. Tento komunikační systém nalézá uplatnění u osob se sluchovým postižením a osob s vývojovou apraxií řeči. 8 tvarů ruky reprezentuje skupiny souhláskových zvuků, 6 poloh ruky

u obličejě označuje skupiny samohlásek a dvojhásek. Oproti prstové abecedě, která je vázána na jednotlivá písmena, cued speech se váže na slabiky. Jedná se o komunikační systém, jehož základem je mluvený jazyk. Objevují se ale i názory o využívání Cued speech v totální komunikaci a bilingválních přístupech, jelikož naučení tohoto komunikačního systému je považováno slyšícími rodiči neslyšících dětí za snazší. Dnes se užívá především v situacích, kdy je neúplný příjem informací sluchovou cestou (i přes elektroakustické zesílení), neúplná vizuální informace získaná odezíráním nebo neúplná manuální informace pomocí znakového jazyka. (Tarciová, 2005)

Prstové abecedy

Prstové abeceda, též zvaná daktylní abeceda (daktyl), je vizuálně-motorický systém, který je založen na prostorové realizaci tvaru písmena jednou nebo oběma rukama. Odlišnost mezi znakovými jazyky a prstovou abecedou je ten, že daktyl je závislý na jazyce majority, na jeho psané formě. Prstové abecedy se liší v jednotlivých zemích. Existuje např. americká, britská, skotská prstová abeceda. Není tedy jednotnost ani v rámci jednoho jazyka, kterým ve výše uvedeném příkladě angličtina. Globálně je častěji užívána jednoruční prstová abeceda (Hudáková, 2008)

4 PROGRAM BABY SIGNS®

Baby Signs® je unikátní jazykový program pro slyšící kojence a batolata s více než 25 let dlouhou historií. Je jediným programem, který:

- byl vyvinut odborníky na vývoj dětí speciálně pro slyšící děti.
- byl vědecky testován a bylo prokázáno, že přináší pozitivní přínosy pro kojence a jejich rodiny.
- je založen na americkém znakovém jazyce a je flexibilní, aby vyhovoval potřebám všech rodin. (The Original Baby Signs® Programme, 2023)

Tento program obsahuje jednoduše realizovatelné znaky, na základě kterých je umožněno dítěti komunikovat s ostatními. Znaky představují buď jednotlivá slova nebo krátké věty např. „mám hlad“. Děti užívají znaky přirozeně, i když u nich není cíleně využíváno metody znakování Baby Signs®. Prvními spontánními znaky bývá mávání „pápá“ a nesouhlasné vrtění hlavou. V dětech je zakotvena touha komunikovat s ostatními. Když jim je nabídnut komunikační kanál, který jim to umožní, odbourává v dětech frustraci z nedorozumění a nepochopení jejich komunikačního záměru. (Tilton, 2020)

Znakování s batolaty je způsob využití symbolických gest při rané komunikaci s dítětem. Používání gest je přirozená součást neverbální komunikace. Lékařky Linda Acredolo a Susan Goodwyn, jež jsou zakladatelky tohoto programu, zjišťovaly přínosy znakování s miminky. Ve výzkumu, do kterého bylo zařazeno 140 rodin, byla sledována tato aktiva:

1. Brzká komunikace: děti mohou znakováním vyjádřit své myšlenky a pocity dříve, než je jsou schopny verbálně popsat
2. Sebeúcta: dítě se stává brzy plnoprávným členem domácnosti, cítí se soběstačné, jelikož dokáže vyjádřit samo své postřehy a touhy
3. Snížení frustrace u dětí i dospělých: děti, které ovládají znakování, se méně vztekají a pláčou, rodiče dokážou jejich potřebám lépe porozumět
4. Podpora jazykové dovednosti: znakující děti mají tendenci mít bohatší slovní zásobu (ve věku 36 měsíců byly na úrovni 47měsíčních dětí). Ve věku 2 let obsahoval jejich slovník cca o 50 slov více než u dětí neznakujících.
5. Větší interakce mezi rodičem a dítětem: jelikož dochází brzy ke dvousměrné komunikaci, je schopen rodič pečovat o dítě s větším porozuměním

6. Lepší poznání osobnosti dítěte

7. Vyšší IQ: lékařky Acredolo a Goodwyn vyšetřily v rámci výzkumu děti ve věku 8 let (znakující v kojeneckém a batolecím věku) a zjistily, že oproti neznakujícím měly cca o 12 bodů vyšší IQ (Briant, 2010)

Výstupy dlouhodobého výzkumu dr. Acredolo a Goodwyn tedy potvrdily, že znakování eliminuje pocity neuspokojení a vytváří důvěrný pocit. Dochází k uspokojování aktuální potřeby dítěte. Rodič dítěti vysílá signál, že mu rozumí, vnímá jeho touhy. Je vytvářen základní pocit důvěry dítěte v ostatní lidi a okolí. Zároveň se u dítěte prohlubuje jeho slovní zásoba, jelikož se o daném slově dozvídá v momentu, kdy jej jeho podstata opravdu zajímá. (Tilton, 2020)

4.1 Výzkum

Na začátku výzkumu, který měl zjistit, zda je znakování pro děti prospěšné, stála Dr. Linda Acredolo a její dvanáctiměsíční dcera Kate. Se svou kolegyní Dr. Susan Goodwyn provedla Dr. Acredolo právě na Kate prvotní výzkum. Kate byla schopna užívat v průběhu 5 měsíců (od 12. měsíce jejího věku po měsíc 17.) 30 znaků. Polovina znaků byla z její vlastní hlavy, druhou polovinu tvořily jednoduché znaky, které jí rodiče předváděli a nahrazovali jimi některé věci. Katin slovník tvořila slova jako PAVOUK (tření ukazováčků o sebe), VELKÝ (zvedání rukou do výše), HOUSENKA (třepotání ukazováčku) atd. Prvním odborným článkem o této metodě byla tedy případová studie o Kate z roku 1985.

V roce 1989 byla za podpory fondů Národních institutů zdraví v USA spuštěna studie, které se zúčastnilo na 140 rodin s dětmi ve věku 11 měsíců.

Rodiny byly rozděleny na 2 skupiny o stejném počtu členů. Jedna skupina znakování užívala, druhá nikoli. Zároveň obě skupiny pojila tato stejná kritéria: pohlaví dítěte, jeho pořadí v rodině, stejná snaha vytvářet slova a slovní vyjadřování. Rovny si byly rodiny i vzděláním a výší příjmů rodičů. Během výzkumu jednotlivé rodiny několikrát navštívily laboratoř. Tam bylo hodnoceno na základě standardních jazykových testů porozumění řeči a schopnost řeč užívat. Ve 2 letech byl brán zřetel i na vývoj inteligence a utváření slovních spojení. Vyhodnocování probíhalo za pomoci standardních měřítek jazykových dovedností, a to ve věku 11, 15, 19, 24, 30, 36 měsíců. Výzkum ukázal, že děti ve věku 24 měsíců mají před dětmi, které znakování nevyužívaly, cca 3měsíční náskok v řečovém vývoji. Batolata ze znakujícího prostředí tvořila také delší věty. Ve věku 36 měsíců tvořil rozdíl mezi znakujícími a

neznakujícími již více než rok (36měsíční průměrně hovořily jako 47měsíční děti). Tento experimentální výzkum prokázal, že znakování nenarušuje negativně jazykový vývoj batolat. Ukázal, že je tomu spíše naopak. (Acredolo, Goodwyn, Brown, 2000)

Zda má znakování přínos pro děti i v pozdějším věku, zjišťovaly Dr. Goodwyn a Acredolo prostřednictvím testu Wechsler Intelligence Scale for Children-III. Inteligenční průměrný kvocient znakujících dětí byl 114, u neznakujících byl 102. Dětem bylo v době výzkumu 8 let. Ukázalo se tedy, že znakování přineslo dětem nejen jazykové, ale i kognitivní výhody. (Acredolo, Goodwyn, 2007)

Dalším výzkumem, který navazoval na studii doktorek Goodwyn a Acredolo, byla studie Claire Vallotton. Ve svém výzkumu se zaměřuje na raný vývoj jazykových a sociálně-emocionálních dovedností dítěte v pedagogickém prostředí. Zjistila, že v zařízeních předškolního vzdělávání je používání znaků přínosné jak pro děti, tak pro rodiče i učitele. Studie ukázala, že učitelé pracující s dětmi předškolního věku jsou mnohem vnímavější ke znakujícím dětem. Učitelé s nimi lépe navazovali oční kontakt. Více na ně mluvili. Byli k nim vřelí, laskaví a reagovali na jejich potřeby. (Vallotton, 2009)

Psychiatr a psychoanalytik Paul C. Holinger, M.D., M.P.H. zase přišel s teorií existence 9 vrozených preverbálních signálů. Tyto signály jsou dle něj přítomny v životě člověka od jeho prvního dne. Jde o kombinaci mimiky, zvuků a řeči těla. Signály lze rozdělit na signály radosti a signály volání o pomoc. První skupinu tvoří pozitivní signály. Jde o signály zájmu, potěšení a překvapení. Evolučním fenoménem je, že skupina negativních signálů je početnější než skupina obsahující pozitivní signály. Druhá skupina obsahuje signály volání o pomoc, tíseň, hněv, strach, zahanbení, znechucení a averze vůči zápachu. Signály, které jsou zanedbávané, přechází do jiných signálů. Pokud je např. radost dítěte zamítnuta, dostavuje se pocit zahanbení. (Holinger, 2003)

4.2 Metodika znakování

Začátek znakování

Neexistuje přesný věk, ve kterém by se s programem Baby Signs® mělo začít. Rodiny můžeme obvykle rozdělit do 3 skupin. První skupina se znakováním začíná hned od narození miminka nebo v jeho prvních 8 měsících. Nevýhodou brzkého znakování je relativně dlouhé čekání na první znaky miminka. Výhodou je, že sami rodiče mají dostatečný čas si na znakování navyknout. Každé dítě je individuální, první znaky se u některých mohou vyskytovat kolem 7.-8. měsíce, u jiných se mohou objevit až v 15 měsících. Zpětná vazba vyžaduje trpělivost od

rodičů. Druhá skupina rodičů začíná se znakováním mezi 8.-12. měsícem. Děti jsou již blíže věkové hranici, kdy jim mohou znakování opřevovat. 3. skupina čeká do věku 12-18 měsíců. V této věkové kategorii je zpětná vazba nejrychlejší. Jelikož takto malé děti nejsou schopny vyjadřovat většinu svých myšlenek verbálně, znakování jim napomáhá se o ně podělit dostupnou cestou. (Acredolo, Goodwyn, 2007)

Vhodným adeptem na znakování je batole, které:

- začíná ukazovat na věci kolem sebe
- přináší rodičům předměty a čeká reakci na ně
- mává na rozloučenou
- vyjadřuje souhlas a nesouhlas posunky hlavou
- projevuje zájem o obrázkové knížky
- osvojilo si první slova, ale existují další slova, o které by se rádo s ostatními podělilo

První znaky se objeví, až je dítě na znakování vývojově připravené. Důslednost používání znaků rodiči hraje také podstatnou roli a v neposlední řadě záleží na komunikačním zájmu batolete. (Acredolo, Goodwyn, 2007)

Pravidla užívání znaků a gest

Na začátku celého procesu stojí výběr znaku. Jestliže znakování plní funkci podpůrného komunikačního prostředku, který má za cíl efektivnější osvojování řeči, jednotlivými znaky se mohou rodiče jen inspirovat a mohou je dále modifikovat dle potřeby. Tento parametr program Baby Sings® splňuje. U dynamických neverbálních systému, které se využívají v komunikaci s dětmi s postižením, je nutno provádět znak dle standardizované normy. Těmito systémy rozumíme např. Makaton, Český znakový jazyk... (Červenková, 2019)

Pravidla užívání znaků pro co nejefektivnější komunikaci:

- slovo vždy doprovází znak
- realizace znaků by měla být uskutečňována v úrovni očí dítěte
- znak musí být užíván v konkrétní situaci
- dbáme na přiměřené množství nových znaků

Znakování jako komunikačního kanálu je užíváno v období života dítěte, kdy je pro něj mluvení ještě fyziologicky obtížné, mluvidla nejsou natolik obratná. Aby docházelo k přirozenému vývoji řeči, je nutné, aby bylo dítě obklopeno mluveným projevem. Proto musí být každý znak

doprovázen mluvenou řečí, slovem. Rodiče by měli laskavě komentovat dítěti, co kde děje, s čím si hraje, co dělá. Dochází tak k podpoře rozvoje řeči. Malé dítě rádo vše napodobuje a imituje. Jelikož pro slyšící děti je přirozenou součástí komunikace hlas, je pravděpodobné, že se při opakování znaku objevovat i hlasový doprovod. Pro děti tvoří znak a slovo neoddělitelnou dvojici, dochází u nich k automatickému propojení zvukové stopy a znaku. (Vasilovčik Šustová, 2008)

Aby bylo znakování co nejefektivnější, mělo by se dítě dívat směrem ke znakujícímu, znakující by měl znakovat v zorném poli dítěte a oba účastníci komunikace by této činnosti měli věnovat svou pozornost. Důležité je odstranění výškové bariéry např. kleknutím, posazením dospělého a získání pozornosti dítěte, které pak aktivizuje své smysly na samotný znak. Pro kojence či batole je nemožné pozorovat zároveň předmět i znak. Dítěti je nutné dát patřičný čas na seznámení se s předmětem symbolizující znak. (Vasilovčik Šustová, 2008)

Znak musí být realizován vždy ve spojitosti s konkrétní situací. Dítě se musí naučit, že slovo a znak patří k objektu a slovo náleží ke znaku. Toto učení znaku v situaci, ve které se dítě právě nachází, je pro upevnění a dřívější užívání znaku ve správné souvislosti žádoucí. Dalším pravidlem pro efektivní znakování je učení přiměřeného počtu znaků. Na začátku znakování se doporučuje důsledně používat 3-5 znaku. Hlavní roli hraje však rodič a jeho rozhodnutí, kolik znaků a jakých bude přidávat. (Vasilovčik Šustová, 2008)

Baby Signs® v ČR

Do České republiky byl přinesen program znakování s kojenci a batolaty roku 2008 Ing. Michaelou Tilton, MBA, která prožila část svého života ve Spojených státech amerických. Zde se jí narodila dcera a Baby Signs® na ní aplikovala. V roce 2007 podepsala smlouvu s Dr. Goodwyn o výhradním zastoupení programu Baby Signs® v ČR a na Slovensku. To zaštiťuje společnost Nuerasoft s.r.o. Jednatelkou společnosti je již dříve zmíněná Ing. Michaela Tilton, MBA. Roku 2009 došlo ke vzniku značky GoKids!, pod kterou jsou v současné době nabízeny další kurzy (Rozvoj emoční inteligence, Go Kids! English atd.). Všechny programy jsou založeny na vědeckém výzkumu.

V České republice poskytuje oficiální informace o programu Baby Signs® web babysigns.cz. Jsou zde rodičům nabízeny různé kurzy. Jedním z nich je Znakujeme se zpěvem a hrou. Kromě samotného prezenčního kurzu je zde nabízen i on-line seminář, který obsahuje 7 (video) lekcí s informacemi a názornými ukázkami. Jeho součástí jsou i pracovní listy shrnující danou látku,

edukační videa, obrázkové knížky ke stažení. Bonusem jsou videa o vývoji a výchově dítěte. Na webu je také interaktivní mapa s umístěním kurzů Baby Signs® a GoKids!.

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Z teoretické části diplomové práce je zřejmé, že komunikace hraje roli v životě člověka již od narození. První roky dítěte jsou doprovázeny turbulentními změnami v biologické, psychické i sociální rovině.

Z odborné literatury vyplynulo, že řeč se vyvíjí také svým vlastním tempem. Ontogenetická stadia vývoje řeči mají nezastupitelnou roli v dalším vývoji. Jednotlivé jazykové roviny se v komunikaci prolínají a vzájemně doplňují. V dnešní době vystupuje do popředí zejména rovina pragmatická, na kterou se klade při terapiích narušení komunikační schopnosti velký důraz.

Na základě teoretického vymezení řešené problematiky vyplývá, že metodika Baby Signs® vychází z přirozených znakových systémů. Znakové jazyky mají rysy přirozených jazyků, a to duálnost, systémovost, znakovost, produktivnost a historický rozměr. Samotný koncept Baby Signs® do České republiky přinesla Ing. Michaela Tilton, MBA. Ta je v současnosti majitelkou licence k programům Baby Signs®.

Na základě informací uvedených výše vyplývá výzkumný problém, kterým je problematika realizace kurzů Baby Signs® v ČR.

Hlavní cíl

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, jak probíhá realizace kurzů Baby Signs® Znakujeme se zpěvem a hrou v České republice.

Dílčí cíle

1. Zjistit, jaká je motivace lektorů k vedení kurzů Baby Signs®
2. Zjistit, jaké jsou osobnostní a charakterové rysy lektorů kurzů Baby Signs®
3. Zjistit, jak je koncipováno vzdělávání lektorů
4. Zjistit osobní postoje lektorů ke znakování a programu Baby Signs®
5. Zjistit specifika účastníků kurzů Baby Signs®
6. Zjistit obsahově formální specifika lekce kurzu Baby Signs®

5.1 Výzkumné otázky

Na základě vytyčeného hlavního cíle byly stanoveny výzkumné otázky, které byly dále v rozhovorech blíže specifikovány a konkretizovány. Výzkumné otázky se vztahují k realizaci kurzů znakování v České republice.

1. Jaké jsou motivy jedinců k tomu, aby se stali lektory kurzu Baby Signs®?
2. Jakými vlastnostmi a znalostmi by měl lektor kurzu Baby Signs® disponovat?
3. Jakým vzděláváním lektori kurzů Baby Signs® procházejí?
4. Jaká jsou pozitiva a negativa programu Baby Signs® dle lektorů?
5. Jaká věková a charakterová specifika mají rodiče a děti účastníci se kurzů Baby Signs®?

Tabulka 1: Transformační tabulka

Výzkumná otázka	Konkrétní otázky
VO1: Jaké jsou motivy jedinců k tomu, aby se stali lektory kurzu Baby Signs®?	KO1: Co Vás vedlo k tomu stát se lektorem? KO2: Máte osobní zkušenost se znakováním se svým dítětem? KO3: Kde jste čerpala o programu Baby Signs® informace?
VO2: Jakými vlastnostmi a znalostmi by měl lektor kurzu Baby Signs® disponovat?	KO4: Jaké by měl mít dle Vás lektor vlastnosti? KO5: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání, souvisí s dětmi? KO6: Jste lektorem na plný úvazek, nebo máte ještě i další zaměstnání?
VO3: Jakým vzděláváním lektori kurzů Baby Signs® procházejí?	KO7: Jaký byl Váš 1. krok k tomu, abyste se stala oficiální lektorkou programu? KO8: Jaké jsou podmínky pro úspěšné absolvování vzdělávání lektora, jak dlouho trvá, čím je zakončeno? KO9: Setkáváte se s ostatními lektory?
VO4: Jaká jsou pozitiva i negativa programu Baby Signs® a znakování dle lektorů?	KO10: Jaké jsou dle Vás největší benefity programu?

	<p>KO11: Vidíte i nějaká negativa?</p> <p>KO12: Vidíte přínos programu Baby Signs® pro zúčastněné rodiče?</p>
<p>VO5: Jaká věková a charakterová specifika mají rodiče a děti účastníci se kurzů Baby Signs®?</p>	<p>KO13: Jaký je nejčastější věk dítěte, které přichází s rodičem do kurzu?</p> <p>KO14: Jaké je věkové složení rodičů dětí navštěvující kurz?</p> <p>KO15: Mají rodiče dětí nějaké charakteristické rysy?</p>

6 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

6.1 Použitá metodika

S ohledem na hlavní a dílčí cíle diplomové práce, byla zvolena pro sběr a analýzu dat metoda kvalitativního výzkumu.

Kvalitativní výzkum se zaměřuje na objasnění a vysvětlení společenských jevů z pohledu jednotlivce či skupiny. Tento typ výzkumu se skládá z různých postupů, které se snaží porozumět zkoumanému výzkumnému problému. Kvalitativní data představují subjektivní vnímání určitého jevu či vlastnosti. Kvantitativní a kvalitativní metody se liší v pohledu na skupiny dat. V případě kvantitativních dat je vnímaná hodnota stejná bez ohledu na sociální status, náladu respondenta/výzkumníka. U kvalitativních dat se může pocitové vnímání hodnot s osobou respondenta/výzkumníka měnit. (Vavrek, 2022)

Výzkumník na začátku kvalitativního výzkumu volí výzkumné téma a vymezí výzkumné otázky. Ty se mohou v průběhu výzkumu modifikovat, což činí kvalitativní výzkum v porovnání s kvantitativním pružnějším. Výzkumník sbírá a analyzuje informace, které vedou k zodpovězení výzkumných otázek. Užívá metody induktivního a deduktivního usuzování. Sběr a analýza dat se uskutečňuje současně. (Hendl, 2012)

Pro zpracování praktické části diplomové práce jsem zvolila metodu rozhovoru. Jedná se o metodu využívanou pro získání kvalitativních dat, při které se využívá i pozorování. Kvalitní rozhovor nelze dělat bez kvalitního pozorování. Rozhovor má své specifické rysy. Bývá moderovaný. Má určitý cíl a plní účel výzkumné studie. (Miovský, 2009)

Cíl výzkumu by měl splňovat 5 kritérií, které můžeme shrnout zkratkou SMART. Tato zkratka se skládá z počátečních písmen vlastností, kterými musí výzkum disponovat. Vlastnosti jsou uváděny v jazyce anglickém. Cíl musí být specifický (specific), měřitelný (measurable), dosažitelný (achievable), relevantní (realistic), časově ohraničená (timely). (Vavrek, 2022)

6.2 Použitá metoda sběru dat

Vedení rozhovoru má své specifické zásady. Vyžaduje důkladnou přípravu výzkumníka. Snažíme se vytvořit co nejdůvěrnější prostředí pro účastníky. Otázky formulujeme tak, aby byly jednoznačně srozumitelné a odpovídaly věkovým a mentálním zvláštnostem dotazovaných. (Hendl, 2012)

Rozhovor dle míry strukturace dělíme na:

- strukturovaný
- polostrukturovaný
- nestrukturovaný

Pro naplnění cílů výzkumného šetření jsme zvolili metodu polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory mají některé specifické náležitosti. V úvodní části interview se výzkumník představuje a sděluje participantovi účel rozhovoru. Výzkumník také může zmínit strukturu a další náležitosti rozhovoru (např. délka, počet otázek). Na začátku volíme otázky, které navodí příjemnou atmosféru a „prolomí“ ledy mezi výzkumníkem a participantem. Volíme otevřené otázky, ve kterých se může účastník rozprávět o své práci, životě atd. Výhodou polostrukturovaného rozhovoru je, že můžeme otázky modifikovat a klást participantům doplňující otázky, které nám navíc poslouží k získání dalších dat. Na závěr rozhovoru můžeme participanta požádat o doporučení potřebných kontaktů nebo se ho můžeme zeptat, zda by chtěl doplnit ještě nějaké informace k tématu. Těmito otázkami výzkumník ukazuje, že má o danou problematiku opravdu zájem. Samotný závěr patří poděkování účastníkům za čas, který výzkumníkovi věnovali. (Cresswell, 2021)

První rozhovor proběhl v měsíci listopadu 2022, ostatní byly uskutečněny v únoru 2023. Rozhovory byly vedeny online – na platformě google meet. Jednotlivé rozhovory trvaly 15-30 minut. Účastníci souhlasili s pořízením zvukového záznamu rozhovoru a byli seznámeni s anonymizací osobních údajů. Jednotlivé otázky, které byly participantům kladeny, jsou uvedeny v transformační tabulce v podkapitole 5.1. Zvukové záznamy rozhovorů jsou archivovány u autorky práce.

6.3 Charakteristika výzkumného souboru

Pro účely výzkumného šetření byli participanty rozhovoru certifikovaní lektori kurzů Baby Signs® Znakujeme se zpěvem a hrou. Kontakty na lektory jsou veřejně dostupné na webových stránkách babysigns.cz. Najdeme zde mapu kurzů Baby Signs® v ČR s údaji o lektorovi a odkazem na jeho webové stránky.

První snaha o kontakt s lektory proběhla z naší strany již v měsíci říjnu 2022. Ve snaze zjistit, jak toto zájmové a profesní uskupení komunikuje, zaslali jsme prostřednictvím mailové komunikace dotazník o 2 otázkách 8 lektorkám. Odpověď jsme obdrželi pouze od 1 lektorky.

Ta nám ovšem poskytla kontakty na lektorky, se kterými se jí dobře komunikuje a jsou aktivní. Na základě této zkušenosti jsme zvolili kvalitativní metodu výzkumného šetření.

Účastníci výzkumného šetření byli tedy osloveni e-mailem, ve kterém byli seznámeni s účelem rozhovoru. Z nově oslovených 8 lektorů se nám dostalo odpovědi od 6 z nich. Později jsme kontaktovali ještě jednu lektorku na doporučení jiného participanta. Praktické části této diplomové práce se tedy zúčastnilo celkem 7 lektorů kurzů Znakujeme se zpěvem a hrou programu Baby Signs®.

Vzhledem k tomu, že v ČR není žádný lektor mužského pohlaví, všemi participanty byly ženy. Lektorky byly v komunikaci velmi aktivní, zapálené do lektorování a jejich hlavní motivací pro uskutečnění rozhovoru byla osvěta jejich oboru pro veřejnost. Někteří participanté sami projevíli zájem o zaslání hotové diplomové práce a seznámení se s výsledky výzkumu.

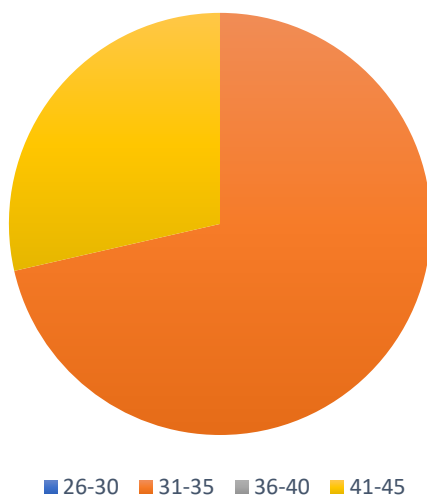
Vzorek participantů jsme vybírali rovněž na základě geografického hlediska tak, aby byly zastoupeny různé kraje ČR a mohly být viditelné regionální odlišnosti. Šlo tedy o metodu záměrného výběru. Účelový výběr je charakterizován tím, že vyhledáváme účastníky určitých vlastností nebo stavů. Je přítomno výběrové kritérium, kteří musí účastníci výzkumu splnit. (Miovský, 2009) V našem případě se jednalo o to, aby účastníci byli lektorem programu Baby Signs®, kurzu Znakujeme se zpěvem a hrou.

Bohužel je v rámci České republiky velký nepoměr kurzů napříč kraji. Vysoká koncentrace lektorů je v Praze, ale např. Ústecký kraj a kraj Vysočina nedisponuje žádným kurzem znakování Baby Signs®. Podařilo se nám oslovit lektory z těchto krajů: kraj Moravskoslezský, Karlovarský, Pardubický, Zlínský, Středočeský a hlavní město Praha (2x).

V rámci zachování anonymity zúčastněných osob výzkumného šetření, nejsou lektorky blíže identifikovány. V rámci zprehlednění výsledků praktické části diplomové práce jsou lektorky označeny písmenem L a příslušnou číslicí. Participantů výzkumu bylo 7. V práci jsou tedy účastníci označeni L1, L2, L3, L4, L5, L6, L7.

Graf 1: Věk lektorů participujících se na výzkumu

Věk lektorů

71 % lektorů účastnících se výzkumu bylo ve věku 31-35 let. 29 % lektorů mělo 41-45 roků.

7 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

7.1 Interpretace dat

Motivy lektorů

Všechny lektorky zmínily, že je k lektorování vedlo narození jejich dětí a snaha dorozumět se s nimi co nejdříve. Některé navštěvovaly kurz se svým dítětem u jiné lektorky a na základě toho se pak rozhodly, že podají přihlášku a stanou se oficiální lektorkou. Některé lektorky neabsolvovaly se svým dítětem žádný kurz, a i bez této zkušenosti získaly certifikát. Motivací pro některé byla také nedostupnost kurzu v dané lokalitě bydliště. Jedna lektorka uvedla, že byla ovlivněna internetovou reklamou. Motivem pro další lektorku byla kniha, jejíž spoluautorkou je zakladatelka programu Baby Signs® v České republice Michaela Tilton, S láskou i rozumem.

(Samozřejmě 2 moje děti (L1) ...snažila jsem se jim rozvinout začátek života trochu lépe (L1) ...u 1. dítěte jsem neměla možnost znakovou řeč rozvinout, vracela jsem se záhy do práce (L1) ...manžel tomu nakloněn nebyl, zůstalo to tedy ležet ladem (L1) ...když se mi narodila 2. dcera, tak jsem se rozhodla, že to uchopím hned ze startu, to je někdy od 8 měsíců, a musím říct, že jsem si to u ní vychutnala až do sklonku dvou a půl let, kdy plynule ze znaků, kterých uměla snad 100 a komunikovala jimi o všem, vlastně přešla rovnou do slov (L1)... najednou mluvila v souvětích, nestačila jsem se divit a už to nešlo vzít zpět (L1) ...to byl důkaz, že je znakování možné (L1)... nadchlo mě to natolik, že jsem si udělala kurz a chtěla jsem to předávat i dalším maminkám (L1)...)

(Vlastně můj syn (L2) ...když se narodil, uvažovala jsem, co a jak dál, hledala jsem pro něj cesty, jak nejlépe ho zabezpečit (L2) ...v místě mého bydliště nebyla žádná lektorka, tak jsem se stala lektorkou sama (L2) ...)

(K programu Baby Signs jsem se dostala náhodou, když jsem viděla v pořadu Sama doma reportáž o znakování a hned jsem se nadchla(L4) ...k lektorování jsem se dostala potom, co jsem znakovala s vlastními dětmi. Nejdřív jsem učila angličtinu se znakováním a pak samotné znakování (L4) ...)

(O znakování jsem se zajímala, už když se mi narodil první syn, viděla jsem nějaký letáček (L5) ...nejbližší znakování bylo 30 km daleko, to bylo pro nás nereálné tak daleko jezdit (L5) ...u třetího dítěte na mě zase něco vyskočilo, bylo tam napsané, že se můžu stát lektorkou, to mě

zaujalo, tak jsem tam psala a do pár týdnů jsem si udělala certifikační kurz (L5) ...problémem bylo, že pak byl covid, tak se nikde nic nedělo... (L5) ...)

(...neustále na mne na internetu vyskakovala reklama na Baby Signs® (L6) ...po narození dítěte jsem se o program začala více zajímat (L6) ...měla jsem na rodičovské dovolené více času, tak jsem uvažovala, jak jej trávit nějak smysluplně (L6) ...Baby Signs® je vlastně jediný dostupný program znakování pro rodiče s dětmi v Česku (L6) ...)

*(...začala jsem znakovat se synem ještě předtím, než jsem se rozhodla, že bych chtěla být lektorka (L7) ...vedlo mě k tomu to, že když nastal ten čas, kdy jsem se měla rozhodnout, jestli půjdu do práce po rodičovské dovolené, nebo co vlastně budu dělat, přišel mi mail od Michaely (*Michaely Tilton), jestli nechci dělat lektorku (L7) ...řekla jsem si, že bych vlastně chtěla, protože znakování nám funguje, přináší nám to hodně do komunikace se synem (L7) ...chtěla jsem to někomu zase předat dál, protože jsem cítila, že to málokdo ví, málokdo zná, přitom je to docela jednoduchý prostředek, jak navázat ten vztah s dítětem (L7) ...)*

Informace k programu Baby Signs®

Lektorky získávaly o programu Baby Signs® informace zejména z webových stránek babysigns.cz. Některé z lektorek čerpaly informace i ze zahraničních zdrojů. Jedna lektorka čerpala informace převážně od kamarádek.

(...u prvního dítěte jsem měla 2 kamarádky, které s dětmi znakovaly (L1) ...žádný kurz u nás nebyl, nepodařilo se mi kontaktovat žádnou lektorku, takže jsem čerpala jen od kamarádek (L1) ...u druhého dítěte jsem se rozhodla, že už to nenechám náhodě, sama jsem si zakoupila online seminář pro rodiče (L1) ...napojila jsem se na facebookové skupiny (L1) ...zahraniční stránky babysigns.com (L1) ...)

(Nejdříve jsem chodila k lektorce, pak jsem si dělala lektorský kurz já (L2) ... volala jsem si s jednou z lektorek, probíraly jsme všechno (L2) ...mohla jsem s ní vše prokonzultovat, a pak jsem se rozhodla, že se přihlásím (L2) ...)

(O znakování jako takovém jsem čerpala hodně informací ze zahraničních zdrojů: článků, videí (L3) ...o programu Baby Signs® jsem čerpala informace z českých webových stránek Baby Signs® (L3) ...)

(...Nejprve jsem s nejstarším synem absolvovala seminář pro rodiče, pak kurz znakování. Po narození dcery jsem si udělala licenci, součástí které bylo i školení. (L4) ...)

(... z webu (L5) ...)

(...veškeré informace jsem čerpala z českého webu Baby Signs® (L6) ...)

*(...o znakování jsem věděla už před narozením syna, ale měla jsem jenom takové povědomí (L7)
...první setkání s programem bylo přes knížku S láskou a rozumem (L7) ...spoluautorkou je
právě Michaela Tilton a tam mě fakt zaujalo, co tam psali a zjistila jsem, že mi to ladí s mou
rodičovskou strategií (L7) ...a pak obecně na internetu, ale to první setkání bylo přes tu knížku
(L7) ...)*

Vlastnosti lektorů

Mezi nejvíce žádoucí vlastnosti, kterými by měl lektor disponovat, dle odpovědí participantů patří empatie, trpělivost, vztah k dětem. Dalším aspektem, jehož přítomnost u lektorů hraje zásadní roli, je zájem o vzdělávání dospělých. Jak již bylo zmíněno, kurzy Baby Signs® se snaží zprostředkovat rodičům i osvětu v oblasti dětské psychologie, hry... Jedna lektorka také zmínila, že je důležité mít podnikatelského ducha. Lektorky si samy musí vyřizovat volnou živnost lektorování, řešit nájem, daně. Finanční gramotnost je tedy žádoucí a na místě.

(Určitě být empatický a mít vztah k dětem, protože bez toho to nejde. Měl by mít i vztah k dospělým, protože část kurzu je věnována i vzdělávání dospělých (L1) ...komunikační, prezentační schopnosti (L1) ...být tak trošku herec, protože my když lektorujeme a vedeme kurz monotónně, nemá to efekt (L1) ...když zapojíme úsměv, radost, děti to daleko lépe vnímají (L1) ...)

(...měl by být milý a trpělivý (L2) ...celkově empatický ke všem dětem a jejich zvláštnostem (L2) ...)

(...měl by mít zájem o vzdělávání rodičů a dětí (L3) ...a pak buď showman, nebo takový ten tichý průvodce (L3) ...podnikatelský duch (L3) ...A ještě jedna věc je důležitá, a to vytrvalost, protože ti rodiče se v podstatě zúčastní jednoho kurzu a hledáte znova – po každém kurzu sháníte nové lidi, marketing, takže rozhodně vytrvalost je důležitá (L3) ...)

(Určitě by měl mít rád děti (L4) ...měl by rozumět etapám vývoje, potřebám rodičů, naslouchat, být empatický (L4) ...dělat to srdcem, protože děti jsou fascinující bytosti a můžeme se od nich ledacos naučit (L4) ...)

(...trpělivý, měl by mít zkušenosti se znakováním (L5) ...)

(...určitě musí mít vztah k dětem (L6) ...dále by měl být vytrvalý a trpělivý (L6) ...)

(...měl by mít rád děti (L7) ...mělo by ho to bavit a měl by cítit hluboký smysl v tom, proč to dělá (L7) ...já třeba i těm maminkám, které chodí ke mně na kurz říkám, že pokud nechtějí znakovat, ať to vůbec nedělají (L7) ...nesmí to být něco, do čeho se člověk nutí a nevidí v tom ten smysl (L7) ...říkám jim, ať klidně chodí na kurz, my si tam zpíváme, hraje a znakování je přirozenou součástí hodiny (L7) ...)

Vzdělání lektorů

Na otázku, jaké je nejvyšší dosažené vzdělání lektorek, 6 ze 7 participantů odpovědělo, že vysokoškolské magisterské. 3 lektorky jsou v současnosti na rodičovské dovolené. Vystudovaný vysokoškolský obor u 3 lektorek ze 7 měl spojitost s dětmi. 4 participanty pracují na plný nebo částečný úvazem.

(vysokoškolské (L1) ...mám vystudovanou ekonomii (L1) ...pracuji na 80% úvazek, v pátky vedu kurzy (L1) ...)

(...vysokoškolské, jsem učitelka (L2) ...)

(...mám maturitu, práva jsem nedodělala (L3) ...momentálně na rodičovské dovolené (L3) ...)

(...mám dosažené vysokoškolské magisterské vzdělání, nyní dodělávám předškolní a mimoškolní pedagogiku (L4) ...mám práci na plný úvazek, vedu momentálně 1 kurz (L4) ...jsem učitelka v MŠ (L4) ...)

(Vysokoškolské (L5) ...momentálně na rodičovské dovolené (L5) ...magisterské studium sociální pedagogiky, dětmi se částečně zabýváme (L5) ...)

(vysokoškolské ekonomické vzdělání (L6) ...v současné době jsem na rodičovské dovolené a vedu 1 kurz týdně (L6) ...)

(vysokoškolské, bakalářské (L7) ...obor nemá spojitost s dětmi (L7) ...momentálně už nejsem na rodičovské dovolené (L7) ...je to pro mě spíše zábava, zdroj radosti (L7) ...)

Podmínky pro získání licence programu Baby Signs®

Prvním krokem k tomu, aby se člověk stal lektorem, je vyplnění krátkého formuláře dostupného na stránkách babysigns.cz. Po jeho odeslání obdrží člověk informace o tom, co vše vzdělávání lektorů obnáší.

Po přihlášení se do lektorského kurzu Baby Signs® a zaplacení licenčního poplatku, obdrží lektor materiály. Ty studuje samostatně. Podmínkou pro získání licence je také školení. Zde

získává lektor praktické informace o tom, jak probíhají lekce Baby Signs®, řeší se organizační a finanční záležitosti. Výstupem celého samostudia je on-line test. Pokud jej jedinec úspěšně absolvuje, získává licenci Baby Signs®. Žádné další přezkoušení se již nekoná. Každý rok musí lektor platit licenční poplatek za to, že poskytuje značku Baby Signs®. Pak si již každý lektor sám zařizuje živnost a domlouvá místo kurzu.

Jednou ročně se v září koná třídní lektorská konference, na které se lektoři setkávají. Jsou seznamováni s novými poznatky a předávají si své zkušenosti. Participanti vypověděli, že pokud si s něčím neví rady, obrací se na své kolegy lektory v rámci FB skupin a lektorských skupinek, mají na sebe kontakty. Mají možnost se také obrátit na samotné vedení organizace.

(...podmínek je několik: vstupní vzdělávání, partnerské vzdělávání (školení), které musí být absolvované u paní Michaely Tilton, zakladatelky Baby Signs® v České republice (L1) ...na základě tohoto vzdělávání skládá lektorka písemný test (L1) ...ideálně jestli může jít na náslech lekce k jiné lektorce, ale není to podmínkou (L1) ...dávala jsem v srpnu přihlášku, v říjnu jsem měla školení, v lednu jsem už vyřizovala živnost a v únoru už vedla kurz (L1) ...)

(na stránkách Baby Signs® přihláška (L2) ...studujete samostatně (L2) ...zaplatíte licenci, dostanete materiály a na znakování je tam přímo e-learningový kurz předtočený (L2) ...musíte absolvovat jedno školení a na to se čeká (L2) ...myslím, že je jednou za půl roku (L2) ...jak kurzy vést, jak zacházet s penězi ...tam musí být 4-6 lektorů, aby se to mohlo uskutečnit ...výstup kurzu online test (L2) ...jako lektorky jsme propojené, můžeme si chodit na kurzy ...na třídním výjezdním setkání obnovují informace, říkají se nové poznatky, tam můžeme čerpat zkušenosti (L2) ...)

(...firma Go Kids ® poskytuje Baby Signs® licence, vyškolí lektorku, ale všechno ostatní je na ní (L3) ...shánění místa, živnostenské oprávnění, daňové věci (L3) ...musíme platit roční licenci za to, že poskytujeme značku dál (L3) ...musíme nakupovat povinné materiály (L3) ... když se někdo přihlásí na kurz, dostane automaticky zpěvníček a přístup k písničkám online (L3) ...je to podnikání se vším všudy (L3) ... jsou tam vstupní výdaje, musím si koupit medvěda, který už taky zdražuje, pomůcky, kartičky, batůžek, abych zachovala nějakou tu kontinuitu značky (L3) ...některé věci jsou takové „nice to have“, aby to bylo příjemnější pro rodiče (L3) ...tím, že jsou rodinná centra, tak se dají nájmy sehnat za relativně podobnou cenou v celé republice (L3) ...)

(...školení se dá nově udělat i online formou, myslím (L4) ...máme facebookové skupiny (L4) ...)

(...po odevzdání přihlášky jsme dostali materiály (L5) ...po nastudování materiálů probíhala zkouška (L5) ...záleží, za jak dlouhou dobu se to člověk naučí (L5) ...kdokoli s čímkoli potřebuje poradit, může napsat do lektorské skupiny, nebo i vedení, ale spíše to řešíme v lektorské skupince (L5) ...jsou tam zkušené lektorky, které poradí (L5) ...jednou za rok, třetí víkend v září, máme lektorské víkendové setkání (L5 ...)

(...školení je možné absolvovat i online, myslím si, že je to pozůstatek „covidové doby“ (L6) ...školení se vždy účastní paní Michela Tilton – „zakladatelka“ Baby Signs® v Česku (L6) ...)

*(nejdříve se projde, co ho (*lektora) vlastně čeká a může se v tuto chvíli ještě rozhodnout, že to není pro něho (L7) ...materiály si člověk projde sám, pak je prezenční část, kde Michaela (*Michaela Tilton) vysvětluje principy (L7) ...očekává se, že to lektorka vážně chce dělat, takže je to spíše formou vzdělávání než představování programu, to si člověk nastuduje sám (L7) ...prezenční část je hlavně o předávání zkušeností (L7) ...)*

Benefity znakování a samotného programu Baby Signs® dle lektorů

Každý z participantů zmínil jako benefit znakování brzké dorozumění se s dítětem. Dle odpovědí některých lektorů tím rodič předchází frustraci u dítěte i rodiče. Bylo zmíněno i biologické hledisko: rozvoj mozku. Jeden participant zmínil také to, že jako benefit samotného programu vnímá, že všechny materiály má od centrály Baby Signs® a kromě dovednosti znakování vlastně nic jiného k vedení kurzu nepotřebuje.

(...program umožňuje rodičům překlenout to období, kdy už zjevně projevuje dítě zájem o komunikaci, ale bohužel ty hlasivky nejsou tak vyvinuté, aby zvládly první slůvka (L1) ...zmírňuje frustraci, snižuje napětí (L1) ...urychluje proces pochopení rodiče toho, co dítě chce (L1) ...a hlavně otvírá svět (L1) ...my dospělí spoustu věcí filtrujeme (L1) ...dítě funguje jako houba, všechno nasává (L1) ...dítě nás může upozornit na to, že někde cvrliká ptáček, že štěká pes (L1) ...obrovské benefity pro rozvoj mozku, protože zapojujeme stejné nervové synapse, které jsou potom zodpovědné za rozvoj řeči (L1) ...jsme to už schopni dělat o rok dříve než přijdou první slůvka (L1) ...trénujeme tu řeč a ta je pak o mnoho bohatší (L1) ...můžu to doložit na mojí dceři, která je všude chválena za to, jak má bohatou slovní zásobu (L1) ...a příkládám to právě tomu, že jsme spolu komunikovali o rok dříve (L1) ...)

(...s dítětem se můžete domluvit ještě předtím, než vlastně mluví (L2) ...oni ví, co chtějí, oni nám rozumí, ale trvá strašně dlouho, než se tu řeč naučí (L2) ...můj syn neuměl ještě ani říct máma, ale už uměl znakovat celou větou, že se chce najíst a že chce jablíčko (L2) ...)

*(...rodiče zažijí s dítětem hodně situací, kdy je dítě schopné se podělit o to, co vidí, co chce (L4)
...mluvím teď hlavně o období, kdy dítě už chce komunikovat, ale ještě to neumí říct (L4)
...kromě znakování je rodič vybaven také spoustou dalších informací o vývoji svého
potomka v tom daném věku (L4) ...to vede k tomu, že pak lépe chápe jeho potřeby a je mu
přívodcem (L4) ...)*

*(lektor má materiály připravené, nemusí si nic hledat, stačí se jen naučit znaky (L5) ...rodič se
domluví s dětmi daleko dříve (L5) ...dcera spojovala znak a slovo, když už uměla slovo, znak
vymizel (L5) ...)*

*(...především vidím benefit programu Baby Signs® v tom, že dostaneme veškeré materiály
předem (L6) ...dostaneme skripta, kde je napsáno, jaká jsou témata jednotlivých lekcí (L6) ...je
tam i popsáno, jak mají lekce vypadat, co se na nich má dělat (L6) ...vím dopředu, jak lekce
bude probíhat (L6) ...samozřejmě každá lektorka si některé výstupy trochu upraví, ale to „gro“
tam je (L6) ...)*

*(...na programu Baby Signs® se mi líbilo, že i maminka na mateřské dokáže kurz lektora
zvládnout docela v pohodě, protože většina komunikace na začátku probíhá elektronicky, takže
si to můžete přizpůsobit vlastním časovým možnostem (L7) ...i na prezenční část si můžete vzít
dítě s sebou, takže je fajn, že zakladatelka sama ví, že se tomu začínají věnovat maminky
s malými dětmi (L7) ...o tom, zda je možné už dnes absolvovat prezenční část on-line nevím (L7)
...vím, že Michaela (*Michaela Tilton) si hodně zakládá na tom, aby se s lektorkami aspoň
jednou potkala, aby navnímal, jestli se na to ta lektorka hodí (L7) ...když už uděláte certifikaci,
dostanete šanon, kde jsou hodiny popsané po minutě (L7) ...)*

Negativa znakování a programu Baby Signs® dle lektorů

Některé lektorky zmínily, že negativum znakování vnímají v nepřijetí konceptu znakování v jejich rodinném zázemí. Jedna lektorka byla dokonce konfrontována s názorem, že je teatrální a chce se jen předvádět před ostatními. Bylo zmíněno, že program nejde s dobou a již nějakou dobu stagnuje. Nereaguje na změny ve společnosti, ať už se to týká rychlosti přenosu informací nebo technického vybavení dnešních rodičů.

*(Spíše v tom rodinném prostředí, když žena nemá podporu (L1) ...v mnoha prarodičích,
případně mužích je zakotvena představa, že znakování je pro nemocné děti a že dítě nezačne
mluvit, když mu je nabídnut znak (L1) ...je to hloupost, která byla vyvrácena několikaletým
výzkumem, ale bohužel to přetrvává u některých dodnes (L1) ...)*

(...negativum nevidím v dětech, protože nikdy nemůžeme vědět dopředu, jestli by dítě začalo mluvit bez znakování dříve, později (L2) ...negativum pro rodiče je odsuzující okolí (L2) ...kamarádka mi řekla, že se předvádím (L2) ...)

(...posledních třeba 10 let se s programem Baby Signs® nic moc neděje (L3) ...paní doktorky už jsou v důchodu, si myslím, a prostě to trošičku stagnuje (L3) ...potřeby dnešních mladých rodičů jsou prostě trochu jinde než CD a MP3 ke stažení (L3) ...Baby Signs® podle mě nestihá dodávat to, co ti rodiče dneska chtějí (L3) ...vše je dnes rychlejší, dostupnější (L3) ...podle mě je dneska důležité dávat třeba i obsah zdarma (L3) ...být prostě mentorem (L3) ...když rodiče věří tomu, že jste ten expert, tak si kurz koupí (L3) ...Baby Signs® to má postaveno tak, že celé know-how prodává na tom kurzu (L3) ...)

(...ne, to by mohla být spíš otázka na někoho, kdo kurz navštěvoval a třeba nebyl spokojen (L4) ...já jsem lektorka a stojím si za tím, že znakování je jedna z nejlepších věcí, kterou jsem mohla dětem nabídnout a šířím to dál (L4) ...)

(Nesetkala jsem se s negativy (L5) ...každý má mluvení dáno jinak, někdo začíná dříve, někdo později (L5) ...)

(...negativa vidím v nepřijetí znakování v okruhu rodiny, přátel (L6) ...rodič si musí určit, jaké má priority (L6) ...pokud chceme dosáhnout ve znakování nějakých výsledků, musíme ten čas dítěti věnovat a sami se znaky učit (L6) ...)

(...je spousta mýtů ve společnosti (L7) ...každý člověk se bojí o to své dítě, aby neudělal něco ve výchově špatně (L7) ...nestalo se mi, že když bych si s někým o znakování popovídala, že by mi nevěřil (L7) ...máme vědecké studie, že znakování naopak pomáhá rozvoji řeči (L7) ...hlavně já to mám odzkoušené na tom svém dítěti, že rozhodně neměl opožděný vývoj řeči, spíš naopak (L7) ...ted' jsou mu 4 roky a mluví jak školák, složité příběhy, konstrukce (L7) ...správné znakování je vždy doprovázeno mluvenou řečí (L7) ...)

Přínos programu Baby Signs® a znakování pro zúčastněné rodiče

Nejčastěji skloňovaným přínosem pro zúčastněné rodiče kurzů Baby Signs® byla jejich socializace. Vybočení ze stereotypu na rodičovské dovolené a sdílení poznatků, zkušeností s rodiči, kteří jsou „na stejné vlně“. Zajímavé bylo, že u této otázky byly patrné regionální odlišnosti. Jedna lektorka zmínila, že na její kurzy občas chodily i celé rodiny: babičky, dědečkové. Další lektorka však vypověděla, že na kurzech je žádoucí, aby byl přítomen jen jeden rodič (nebo jiný rodinný příslušník). Jednorázového semináře Baby Signs® se může

účastnit ovšem více rodinných příslušníků. Jeden participant také zmínil, že je důležité, aby rodiče o existenci programu Baby Signs® vůbec věděli. Zmínil, že je to pro rodiče také práce (naučit se znaky...) a na základě toho zvážit, zda do znakování jít, či nikoli. Téma osvěta programu Baby Signs® ve všech lektorech hodně rezonovala a byl to bezpochyby jeden ze stěžejních důvodů, proč svolili k uskutečnění rozhovoru.

(...čím více lidí na dítě znakuje, tím je to samozřejmě pro něj přínosnější (L1) ...budování krásného vztahu mezi dítětem a dospělým (L1) ...je to i o radosti, o hře, o věnování pozornosti (L1) ...)

(...rodiče se stmelí na kurzech s dalšími rodiči, kteří jsou na stejné vlně (L2) ...dostanou se i do jiného prostředí, což je s malým dítětem obtížné (L2) ...sociální kontakty (L2) ...osvěta ve vzdělávání, jak si hrát na něco, jak na nočník (L2) ...můžeme se dotknout různých témat (L2) ...)

(...určitě vidím přínos programu i pro rodiče (L3) ...každý rodič by měl minimálně vědět, co znakování je, aby se mohl rozhodnout, zda to pro své děti chce, je to přeci jen práce pro ty rodiče (L3) ...)

(...když je ve znakování někdo sám, tak to lehce vzdá, protože se výsledky nedostavují tak rychle, jak očekává (L4) ...informace z kurzu by mu pomohly a věděl by, že má vytrvat, protože než dítě začne znakovat, tak musí projít nějakými stupni vývoje (L4) ...)

(...je to aktivita i pro rodiče (L5) ...jsou v jiném prostředí (L5) ...maminky se setkávají s vrstevníky svých dětí ...benefit dorozumění (L5) ...)

(...aktivní smysluplné trávení času s dítětem (L6) ...vzdělávání rodičů (L6) ...přijdou na jiné myšlenky (L6) ...)

(...pokud podporuju komunikaci a dávám dítěti najevo, že mu rozumím a že mu chci rozumět, tak on je mnohem více motivován, aby se mnou začal komunikovat tím jazykem (L7) ...komunikace mezi dítětem a rodičem, dá se na tom ve výchově stavět (L7) ...vidím to i na manželovi, pomáhalo to ve vzájemném utužení vztahu (L7) ...co se týče samotného programu, je výborně zpracovaná metodika (L7) ...jedná se opravdu o „evidence based“ důkazy studií (L7) ...)

Věk dětí přicházejících do kurzů

Na oficiálních webových stránkách babysigns.cz je u kurzu Znakujeme se zpěvem a hrou napsáno, že vhodný věk pro jeho absolvování je 6 až 36 měsíců. 3 participantů se shodli na tom, že rodiče většinou přicházejí s dítětem buď hned v 6 měsících jeho věku nebo okolo 1 roku. U brzkého začátku znakování je nutné, aby rodiče měli dostatek odhodlání, trpělivosti a vytrvalosti. Výsledky znakování se neprojevují hned. 2 lektorky shodně vypověděly, že nejčastější věk dětí účastnících se jejich kurzů, je 8 měsíců.

Výjimkou nejsou ale ani děti starší. Jedna lektorka uváděla, že jejího kurzu se účastnilo i tříleté dítě s opožděným vývojem řeči. Jeden participant vypověděl, že se setkal v kurzu s tím, že maminka po 2 lekcích se znakováním u svého dítěte skončila. Důvod byl ten, že znakování neshledává potřebným. Nyní se dítě dostalo do předškolního zařízení, kde pracuje lektorka. Dítě nemluví, neznakuje, chtělo by něco vyjádřit, nezvládne to, je frustrované.

(určeno dětem od 6 měsíců do 3 let, ale já říkám tak do 2 let, to už většinou zvládají slova (L1) ...nejvíce mi začínaly maminky chodit s dětmi okolo 8. měsíce (L1) ...)

(bud' chtějí rodiče začít velmi brzy, v půl roce, ale to musí být hodně trpěliví rodiče, kteří dokážou vydržet delší dobu, než bude dítě znakovat, ale častěji okolo toho roku (L2) ...)

(většinou vypsáno pro děti od 6 měsíců do 18 měsíců nebo 2 let (L3) ...mně chodily do kurzu buď šestiměsíční mimina nebo okolo roku (L3) ...ti starší už tolik ne (L3) ...bud' se rodiče zajímají o komunikaci velmi brzy, nebo pak okolo těch 10-13 měsíců (L3) ...)

(Je to různé, ale řekla bych kolem 1 roku. Měla jsem děti šestiměsíční ale i tříletou holčičku, která měla opožděný vývoj řeči (L4) ...)

(Většinou je to okolo osmého, devátého měsíce (L5) ...ted' jsme měli šestiměsíčního chlapečka na ukázkové lekci, ale to nebylo ono (L5) ...možná, kdyby byl ve věku svých vrstevníků, tak by to možná šlo (L5) ...šlo na něm vidět, že na to ještě není zralý (L5) ...říkala jsem mamince, ať ještě počká 2/3 měsíce (L5) ...)

(...určitě do toho jednoho roku (L6) ...v mém nastávajícím kurzu budou převážně půlroční a sedmiměsíční děti (L6) ...)

(...z mojí zkušenosti 8-14 měsíců (L7) ...podle mě je 8 měsíců minimální hranice, v 6 měsících si hraje spíše maminka (L7) ...)

Věk rodičů přicházejících s dítětem do kurzu

Věkové spektrum rodičů navštěvujících kurzy je pestré. Kurzy navštěvují dle odpovědí lektorek maminky, otcové výjimečně, když potřebují za maminky „zaskočit“. Někteří participantů na svých kurzech vnímají trend spíše zkušenějších maminek, které si mohou kurz dovolit a nemusí již řešit tolik existenční problémy. Jedna lektorka ovšem odpověděla, že o kurz jeví zájem spíše maminky mladší. Mladé maminky, nebo naopak ty zkušené určitě nejsou tedy raritou.

(...já už jsem starší matka, ve věku x let vnímám všechny maminky jako mladé (L1) ...se svými vrstevnicemi se tam již nepotkávám (L1) ...)

(já jsem měla na kurzech jenom mladší maminky (L2), tak do 30 let ...starší maminky spíše ne (L2) ...)

(...jak to vnímám já, tak spíše starší, 28+ (L3) ...určitě ne věk 19-24, myslím si, když je někdo v tomto věku rodič, bude řešit spíše, jak s tím miminkem vlastně pracovat, protože tolik zkušeností nemá... (L3) ...rodič 28+ už má v komunikaci zkušeností víc, kamarádi mají děti (L3) ...může se více soustředit na ty „advanced“ věci, ty věci navíc (L3) ...)

(...momentálně je více „starších“ maminek (L4) ...myslím, že znakování řeší právě spíše maminky, které mají děti trošku později, 30+ (L4) ...)

(je to pestré spektrum (L5) ...může být mladý člověk, který nechce chodit do společnosti (L5) ...nebo starší matka, která má další děti doma a nemá potřebu (L5) ...ale je to různorodé (L5) ...i maminky po 3. dítěti kurzy navštěvují (L5) ...)

(...většinou jsou to matky prvorodičky (L6), ale není to pravidlem (L6) ...)

(...to nevím, já se jich neptám, je to různé (L7) ...)

Společné rysy rodičů účastnících se kurzů

Dle odpovědí participantů se jedná o rodiče, kteří se dětem hodně věnují. Snaží se jim porozumět a vnímat jejich potřeby. Další společný znak, který se u některých rodičů vyskytuje, je dle lektorů inklinace k alternativním metodám vzdělávání. Zajímají se o zdravé stravování, Montessori pedagogiku. Jedna lektorka zmínila, že se jedná o velmi aktivní rodiče, kteří navštěvují i několik dalších kroužků. Byla zmíněna také touha po socializaci, setkávání se s lidmi podobně smýšlejícími.

(...jeví zájem o děti, hodně se jim věnují (L1) ...zvažují různé alternativy, které se dneska nabízí (L1) ...jsou to rodiče aktivní, kteří chtějí chodit do různých kurzů: plavání, cvičení (L1) ...mají

zájem o socializaci dětí i sebe, potřebují být v kontaktu s lidmi stejné kategorie (L1) ...mám zkušenost, že vznikly natolik silné kurzy, že mě mamky přesvědčily, ať pro ně udělám ještě pokračovací lekce, protože jim bylo spolu tak dobře a chtěli to ještě posunout dál (L1) ...)

(... chtějí dát dítěti co nejvíce (L2) ...alternativní, někteří nedávají sladké, tíhnou k Montessori, ale není to základní znak (L2) ...)

(...naslouchají dětem (L3) ...neměla jsem na kurzu maminku, která by se nesnažila své dítě opravdu vnímat (L3) ...takže opravdu snaha naslouchat a vnímat to, co dítě potřebuje (L3) ...)

(...zajímají se o rozvoj dítěte, ale třeba i alternativní metody vzdělávání, zdravá strava (L4) ...vidí ve znakování smysl (L4) ...)

(...chtějí s dětmi komunikovat, porozumět jim, vědět, o co mají zájem (L5) ...)

(...jde o aktivní rodiče (L6) ...často to není jejich jediný kroužek (L6) ...)

(...lidi otevření novým myšlenkám a způsobům výchovy, nespolehají se na ty vzorce, které jim předali rodiče, snaží se najít vlastní způsob výchovy (L7) ...většinou prarodiče na začátku se znakováním nesouhlasí, později pochopí, proč to ta maminka dělá (L7) ...otevřené, veselé, vzdělané dost často ženy (L7) ...měla jsem na kurzu na návštěvě i tatínka (L7) ...)

Lekce Baby Signs® po stránce obsahově formální

Jedna lekce kurzu trvá 45-60 minut. Kurz Baby Signs® nese název Znakujeme se zpěvem a hrou. Doporučený počet dětí na kurzu je 4-6. Každá lekce je tematicky zaměřena. U kurzu Znakujeme se zpěvem a hrou I. jsou to témata: U jídla, Před spaním, Koupání, Oblékání, Zvířátka, V parku. V pokračovacím kurzu se probírají témata: Pocity, Venku, Na farmě, Bezpečnost, V zoo, Narozeniny. V každé hodině se učí děti 6 znaků. Obrázky s danými slovy jsou v hodině přítomny na kartičkách. Znaky se pak předvádějí na medvídku Beebovi. Medvídek je maskotem celého kurzu. Je uzpůsoben ke znakování. V hodinách jsou většinou i reálné věci.

Na začátku lekce se opakují znaky z předešlé hodiny, lektorka komunikuje s rodiči a zjišťuje, jak se jim ve znakování daří, odpovídá na dotazy a poskytuje rady. Pak již následuje uvítací písnička. Dochází k přivítání se s účastníky lekce a seznámení se s tématem a novými znaky. Slova jsou na kartičkách. Znaky jsou pak demonstrovány na medvídku Beebovi a jsou fixovány ukazováním v písničce. Poté je vzdělávací část pro rodiče, kdy se lektor dotýká témat jako

psychologie dítěte, hra, nočník... Ke každému tématu patří 2 písničky. Lekce je ukončena rozloučením opět ve formě písně.

(...na začátku hodiny je takové naladění se na stejnou notu (L2) „zkoušíme“ znaky z minulé hodiny, snažím se rozprávět rodiče (L2) ...každá hodina je na určité téma (L2) ...když je např. téma koupání, učíme se znaky: kachnička, mycí houby, ručník, teplý, studený, bubliny (L2) ...bývá vždy 6 znaků (L2) ...měly by být na lekci přítomny reálné předměty, pokud je to možné (L2) ...děti si je osahají, hrají si s nimi, já mám prostor získat zpětnou vazbu od rodičů, jak jim znakování funguje (L2) ...poté následuje uvítací písnička, při které přivítáte každou maminku a dítě zvlášť (L2) ...mám na sobě medvídko „BeeBa“, je to taková postavička (L2) ...medvídek je takový batůžek vepředu, má žluté ruce (L2) ... dáte do jeho rukou své ruce a znakováte, takže vlastně neznakováte vy, ale medvěd, a to je pro děti zajímavé (L2) ...je to takový stmelovací prvek, děti se s ním mazlí, je to průvodce celého kurzu (L2) ...následuje úvodní slovo, seznámení se s novými znaky (L2) ...jsou k tomu takové kartičky, je tam vlastně nápis slovíčka český i anglický (L2) ...kartičky se dají do sáčku, děti si je losují, dívají se na obrázek, děti nebo maminky říkají, co to je (L2) ...ukážeme na Beebobovi znak pro slovíčko (L2) ...pak je písnička, do té písničky předvádíme ty nové znaky (L2) ...pak je vzdělávací část pro rodiče ...děti mají odpočinek, prolézají tunelem, loví v míčcích, mají jednoduché puzzle (L2) .. pak se vrátíme zpátky ke slovíčkům, je ještě jedna písnička, vždy jsou 2 písničky na dané téma, na závěr je písnička, při které se rozloučíme s Beebem (L2) ...v základním kurzu je 6 lekcí, pak je pokračovací kurz, některé lektorky je rovnou spojují a nabízejí 12 lekcí (L2)

(...jak už název kurzu napovídá – Znakujeme se zpěvem a hrou, zpívá se opravdu hodně (L6) ...2 písničky jsou stejné každou lekci a 3 písničky jsou variabilní (L6)děti to hodně baví (L6)v rámci odpočinkové části pro děti často používám pomůcku padák a bublifuk (L6) ...)

Obrázek 2: Metodický materiál kurzu

Obrázek 3: Metodika jednotlivých znaků

Obrázek 4: Přehled znaků programu Baby Signs®

7.2 Analýza dat

Tabulka 3: Tabulka kategorií a kódů (vlastní zpracování)

Název kategorie	Kódy
Motivy lektorů	<ul style="list-style-type: none"> • osobní zkušenost se znakováním s dítětem • nedostupnost kurzu v místě bydliště • pořad Sama doma • reklama na internetu • mail od Michaely Tilton
Informace k programu Baby Signs®	<ul style="list-style-type: none"> • web Baby Signs® český i zahraniční • seminář Baby Signs® • návštěva kurzů Baby Signs® • lektorka • informace o znakování – zahraniční články, videa • kamarádky • kniha S láskou i rozumem
Vlastnosti	<ul style="list-style-type: none"> • zkušenosti se znakováním • trpělivý, vytrvalý • milý • empatický • mě by mít rád děti • měl by rozumět vývojovým etapám dítěte • zájem o vzdělávání rodičů i dětí • showman x tichý průvodce • podnikatelský duch • prezentační a komunikační vlastnosti • měl by vidět ve znakování hluboký smysl
Vzdělání lektorů	<ul style="list-style-type: none"> • vysokoškolské • středoškolské
Podmínky pro získání licence Baby Signs® kurzu Znakujeme se zpěvem a hrou	<ul style="list-style-type: none"> • roční licenční poplatek • přihláška na webových stránkách organizace • materiály lektor obdrží po zaplacení poplatku

	<ul style="list-style-type: none"> • samostudium, e-learningový kurz • zakončení on-line testem • organizační záležitosti: živnost, nájem • partnerské školení – finanční gramotnost, jak probíhá hodina (Michela Tilton) • vstupní náklady: pomůcky, batůžek, medvěd Beebo
Metodické vedení	<ul style="list-style-type: none"> • lektorská skupina • lektorské víkendové výjezdní setkání 1x ročně • fb skupiny
Benefity programu Baby Signs®	<ul style="list-style-type: none"> • materiály „šité na míru“ pro lektory • vzdělávání lektora přizpůsobeno matkám na rodičovské dovolené • rodiče si mohou dokupovat různé materiály
Benefity znakování	<ul style="list-style-type: none"> • dorozumění se s dětmi • lepší pochopení potřeb dítěte • menší frustrace dítěte • komunikace sourozenců • most mezi fází, kdy již chce dítě komunikovat, ale verbálně nemůže • rozvoj mozku
Negativa programu Baby Signs®	<ul style="list-style-type: none"> • Baby Signs® nejde s dobou, nestíhá dodávat to, co dnešní rodiče chtějí • Baby Signs ® celé know-how prodává, nejsou materiály volně ke stažení
Negativa znakování	<ul style="list-style-type: none"> • nevidím negativa • rodinné prostředí – názor, že znakování je pro nemocné děti • negativum pro rodiče odsuzující okolí
Přínos kurzu Znakujeme se zpěvem a hrou pro účastníci se rodiče	<ul style="list-style-type: none"> • aktivita pro rodiče • setkávání • kontakt s rodiči, kteří jsou na stejné vlně

	<ul style="list-style-type: none"> • osvěta, jak si hrát, jak se rozvíjet • budování vztahu mezi rodičem a dítětem • utužení vztahu
Věk dětí účastnících se kurzů	<ul style="list-style-type: none"> • 8-9 měsíců • 6 měsíců/kolem 1 roku • kolem 1 roku • kolem 7.,8. měsíce • do 1 roku • 8-14 měsíců
Věkové složení rodičů účastnících se kurzů	<ul style="list-style-type: none"> • Různorodé • zkušenější • mladší maminky • starší 28+ • 30+ • prvorodičky
Společné charakteristické rysy rodičů	<ul style="list-style-type: none"> • chtějí komunikovat s dětmi • chtějí dát dítěti co nejvíce • alternativnější, tíhnou k Montessori • naslouchají dětem • hodně se věnují dětem • aktivní rodiče, více kroužků • mají zájem o socializaci • otevření novým myšlenkám a teoriím

Tato diplomová práce zkoumala realizaci kurzů Baby Signs® Znakujeme se zpěvem a hrou v České republice.

Na základě stanoveného hlavního cíle byly naformulovány cíle dílčí a výzkumné otázky. Prostřednictvím 5 výzkumných otázek jsme se snažili zmapovat, jak probíhá realizace kurzů Baby Signs® v České republice. Výzkum byl zaměřen na osobu lektora kurzu Baby Signs®, na pohnutky, které ho vedly k tomu vykonávat tuto profesi. Ve výzkumu byl kladen důraz i na zjištění informačních zdrojů, které byly při prvním kontaktu se znakováním pro lektorky klíčové. Zkoumali jsme, co musí lektor absolvovat, aby získal licenci. Snažili jsme se zmapovat,

jaké vlastnosti by měl lektor mít. Dále jsme zjišťovali, jaké jsou dle lektorek přínosy a zápory znakování i programu Baby Signs®. Zajímalo nás, zda mají rodiče a děti účastnících se kurzů Znakujeme se zpěvem a hrou společné charakteristické rysy. V neposlední řadě nás zajímala i realizace samotné lekce po obsahově formální stránce.

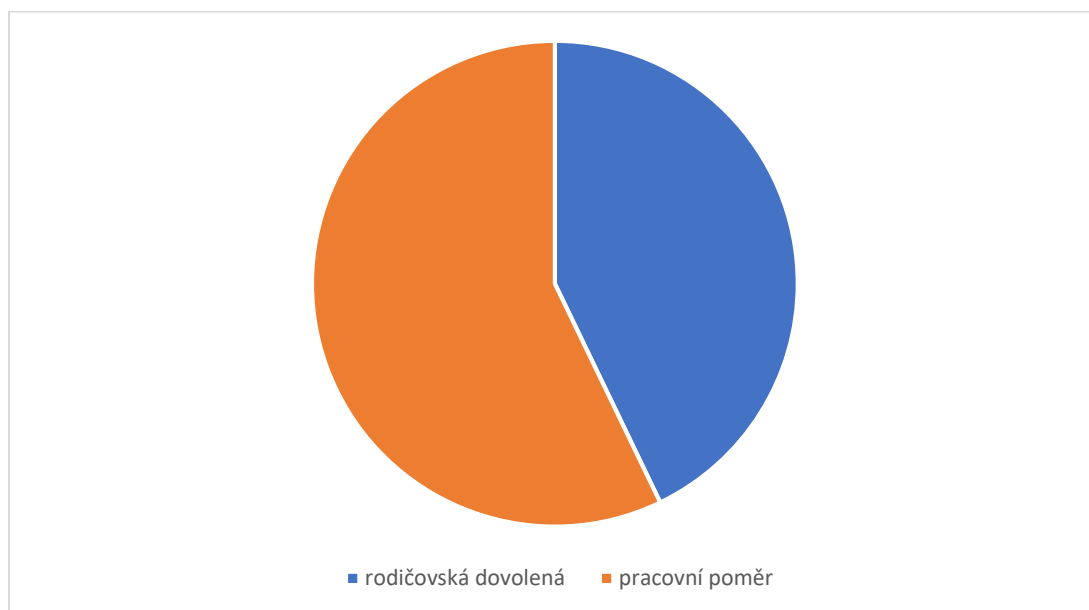
Výzkumná otázka č. 1: Jaké jsou motivy jedinců k tomu, aby se stali lektory kurzu Baby Signs®?

Díky získaným datům v praktické části diplomové práce bylo zjištěno, že všechny lektorky přivedlo k lektorování narození jejich dítěte. Dalšími motivy byl mail, který obdržela jedna lektorka od zakladatelky programu v ČR a zhlédnutí dílu pořadu Sama doma, který se věnoval právě znakování. Nikdo z participantů nebyl lektorem před narozením dítěte. O programu Baby Signs® získávaly informace z rozličných zdrojů. Informace byly čerpány nejčastěji z webových stránek babysigns.cz. Mezi další internetové zdroje patřily reklamy (marketing), zahraniční články a videa. Dalším zdrojem informací byly samotné kurzy Znakujeme se zpěvem a hrou, kterých se někteří participanté účastnili se svými dětmi. Dále byla zmíněna kniha S láskou i rozumem od Michaely Tilton, která přinesla program Baby Signs® do ČR. Podstatnou roli při zjišťování informací o programu sehrály i kamarádky lektorek znakující se svými dětmi a samotný kontakt s lektorkou.

Výzkumná otázka č. 2: Jakými vlastnostmi a znalostmi by měl lektor kurzu Baby Signs® disponovat?

Dle odpovědí participantů nemůžeme s jistotou říci, že existuje souvislost mezi vystudovaným oborem a povoláním lektora. Všichni participanté uvedli, že mají zkušenost s vysokoškolským vzděláním. 6 lektorek ze 7 vysokoškolská studia úspěšně dokončila. 3 lektorky uvedly, že vystudovaný obor má spojitost s dětmi, 4 participanté uvedli, že vystudovaný obor s dětmi nijak nesouvisí. Z výzkumu vyplývá, že lektor by měl vidět ve znakování především smysl a měl by znakování umět dostatečně ovládat. Měl by mít rád děti, ale zároveň je nutné, aby měl zájem i o vzdělávání dospělých. V každé lekci je totiž přítomno vzdělávací „okénko“ pro rodiče. Žádoucí je, aby byl lektor dostatečně empatický, trpělivý a měl by být finančně gramotný.

Graf 1 Současný pracovní stav participantů

4 participantů uvedli, že jsou zaměstnání na plný nebo částečný úvazek a vedou většinou 1 kurz týdně. Kurzy jsou pro ně převážně zdrojem zábavy a radosti, 3 participantů jsou v současné době na rodičovské dovolené.

Výzkumná otázka č. 3: Jakým vzděláváním lektori kurzů Znakujeme se zpěvem a hrou programu Baby Signs® procházejí?

Dále bylo zjištěno, že vzdělávání lektorů je tvořeno převážně samostudiem, což vítají především participantů na rodičovské dovolené. Prvním krokem k získání licence je vyplnění formuláře na webové stránce babysigns.cz v sekci spolupráce. Ten je nezávazný. Formulář je shodný i pro další kurzy společnosti GoKids! Po jeho vyplnění získá lektor mailem informace o tom, co obnáší kurz lektora Baby Signs® Znakujeme se zpěvem a hrou. Jestliže se zájemce závazně rozhodne, že se chce stát lektorem, zaplatí licenční poplatek a obdrží materiály ke samostudiu. Materiály jsou jak v papírové, tak elektronické formě. Každý lektor se musí zúčastnit partnerského školení, které bylo dříve jen v prezenční formě, od doby covidové je možné ho absolvovat i on-line. Výstupem kurzu lektora je on-line test. Po jeho úspěšném absolvování získává osoba status certifikovaného lektora Baby Signs® pro kurz Znakujeme se zpěvem a hrou. Živnost a další organizační věci si již zajišťuje každý lektor sám. Z výzkumného šetření vyplývá, že vykonavatel tohoto povolání by měl mít i podnikatelského ducha, je nutno hledat rovnováhu mezi nutnými náklady a výdaji. Z rozhovorů vyplynulo, že specifickým regionem je hlavní město Praha. Zde je největší četnost lektorů a zároveň zde panuje velká

vzájemná soudržnost. Všichni lektoři se setkávají jednou ročně na víkendové konferenci, kde dochází k předávání zkušeností mezi lektory a jsou zde prezentovány nové poznatky o znakování a programu Baby Signs®.

Výzkumná otázka č. 4: Jaká jsou pozitiva a negativa programu Baby Signs® a samotného znakování dle lektorů?

Tito konkrétní lektoři dále uvedli, že jako největší benefit vnímají možnost dorozumět se s dítětem dříve, než je to fyziologicky možné. Brzké porozumění potřebám dítěte a eliminace frustrace dítěte i rodiče je dle odpovědí dalším podstatným přínosem znakování. Z biologických benefitů byl zmíněn rozvoj mozku, jelikož při znakování je užíváno stejných nervových synapsí jako při rozvoji řeči. Samotný program účastníkům výzkumného šetření vyhovuje zejména po stránce obsahově-formální. Dle odpovědí mají lektorky dostatek podkladů a metodických materiálů pro vedení lekcí kurzu Baby Signs® Znakujeme se zpěvem a hrou. Dále bylo kladně hodnoceno uzpůsobení vzdělávání lektorů matkám na rodičovské dovolené.

Z dat získaných rozhovory vyplynulo, že největší překážkou pro znakovající rodiče je okolí, které není dostatečně informováno o programu Baby Signs®. Účastníci výzkumu se mnohdy sami setkali s předsudky a nepochopením znakování ze strany okolí. Všechny lektorky uvedly, že ony samy žádná negativa na samotném znakování neshledávají. Většina demonstrovala přínos znakování na vlastních dětech.

Přínosem programu Baby Signs® pro rodiče je zejména jejich socializace na kurzech Znakujeme se zpěvem a hrou. Účastníky kurzu jsou matky na rodičovské dovolené, které mají omezené možnosti aktivit, kterých se mohou s takto malým dítětem zúčastnit. To souvisí také se setkáváním se s lidmi, kteří mají v určitém směru podobné smýšlení a cíl výchovy. Podporující prostředí zvyšuje efektivitu znakování.

Výzkumná otázka č. 5: Jaká věková a charakterová specifika mají rodiče a děti účastníci se kurzů Baby Signs® Znakujeme se zpěvem a hrou?

Z výzkumného šetření vyplynulo, že věkové složení dětí účastnících se kurzu je různé. Kurz Znakujeme se zpěvem a hrou je oficiálně nabízen dětem od šesti měsíců do tří let věku. Participantů však uvedli, že nejčastěji se setkávají s kojenci do 1 roku. Z dat je zřejmé, že na kurzech se objevují děti starší 2 let výjimečně. Některé lektorky vypověděly, že si myslí, že v 6 měsících není dítě na kurz Znakujeme se zpěvem a hrou ještě dostatečně zralé. Osmý měsíc a jeden rok, tyto věkové hranice se v odpovědích lektorek objevovaly nejčastěji.

Dle lektorek mají rodiče těchto dětí specifické rysy. Jedná se o skupinu osob, která žije aktivním způsobem života. Zajímá se o nové, někdy i alternativní výchovné styly a strategie. Tito rodiče svým dětem naslouchají a chtějí jim co nejvíce zpříjemnit vstup do života.

DISKUZE

Výzkumné šetření bylo prováděno metodou kvalitativního přístupu. Realizaci výzkumu metodou polostrukturovaných rozhovorů hodnotíme vzhledem k nepříliš velkému a specifickému výzkumnému vzorku kladně. Tato výzkumná metoda nám umožnila získat odpovědi na výzkumné otázky a naplnit cíle práce. Rozhovory byly vedeny v příjemné a důvěrné atmosféře, lektorky byly otevřené a velmi komunikativní. Za pozitivní aspekt považujeme navázání bližšího kontaktu s participanty, kteří se lišili i shodovali ve svých postojích a díky kterým mohla být tato práce realizována. Jsme si vědomi ale i limitů kvalitativního výzkumu, kterými může být dle Hendla (2012) ovlivnitelnost výsledků subjektivními dojmy výzkumníka a nemožnost zobecnit získaná data.

Limity práce vidíme v nízkém počtu participantů výzkumného šetření. Je to dáno jak malým počtem osob vykonávajících povolání lektora kurzu Baby Signs® Znakujeme se zpěvem a hrou v ČR, tak chybějícími mailovými odezvami lektorů na žádost o zapojení se do výzkumného šetření. Dalším limitem je tuzemská geografická roztržitost kurzů. Ve výzkumu jsme nebyli schopni zajistit rozhovory s lektory ze všech krajů, které kurzy Baby Signs® nabízejí, nemohla tak vyniknout krajově regionální specifika. Dalším limitem, kterého jsme si vědomi, je nepřístupnost některých, především metodických, materiálů veřejnosti.

Přínosem této diplomové práce je zejména osvětová činnost programu Baby Signs® v českých podmínkách. Pro rodiče zajímající se o tuto metodu znakování může být tato práce přínosná ziskem informací o vědeckých studiích, samotném konceptu Baby Signs® či popisem lekce po stránce obsahově formální. Potenciální zájemce o lektorování můžou zaujmout informace o podmínkách úspěšného absolvování lektorského kurzu a profil, jaký by měl lektor být.

Možností dalšího výzkumu této problematiky je pohled na znakování a samotný program Baby Signs® očima rodičů absolvující kurzy Znakujeme se zpěvem a hrou. Mohlo by dojít ke komparaci odpovědí lektorů a rodičů a hledání konsensu. Dále by data by mohla posloužit jak lektorům jako zpětná vazba, tak samotnému vedení společnosti Baby Signs® v ČR.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se věnuje problematice realizace kurzů Baby Signs®, konkrétně kurzu Znakujeme se zpěvem a hrou. Z hlavního cíle vzešly dílčí cíle a následné výzkumné otázky. V teoretické části byly čerpány informace z odborné tuzemské i zahraniční literatury, která je uvedena na konci práce ve zdrojích V kapitolách vývoj člověka, komunikace, vizuálně-motorické systémy a program Baby Signs® jsme se snažili ukotvit teoretický rámec znakování s kojenci a batolaty.

Výzkumné šetření bylo prováděno kvalitativní metodou. K získání výzkumných dat byla zvolena metoda polostrukturovaných rozhovorů. Participanti rozhovorů byli licencovaní lektoři programu Baby Signs® v ČR. Účastníci byli kontaktováni prostřednictvím e-mailu na základě získaných kontaktů, které jsou volně k dispozici na webových stránkách babysigns.cz, a s ohledem na doporučení lektorky. Výsledný počet účastníků výzkumu byl 7.

Cíle práce byly naplněny i přes menší počet participantů. Ten je vzhledem k nízkému počtu kurzů Znakujeme se zpěvem a hrou programu Baby Signs® v ČR pochopitelný. Větší koncentrace kurzů je v Praze, některé kraje však nedisponují ani jedním. Dále bylo zjištěno, jaká je motivace lektorů k vykonávání toho povolání, jaké mají lektoři charakteristické rysy a jaké jsou jejich postoje ke znakování a samotnému programu Baby Signs®. V neposlední řadě bylo blíže popsáno vzdělávání lektorů a samotná lekce po stránce obsahově formální. Výzkumné šetření se také soustředilo na ostatní účastníky kurzu (rodiče, děti) Znakujeme se zpěvem a hrou a na jejich specifika.

Vzhledem k tomu, že v české společnosti stále není o programu Baby Signs® dostatečné povědomí, přispívá tato práce především k osvětě znakování s miminky laické veřejnosti. Zviditelnění znakování s kojenci a batolaty bylo i hlavní motivací pro lektory účastnící se výzkumného šetření. Práce předkládá o znakování vědecky ověřená fakta studií a spolu se zjištěnými daty v praktické části se snaží vyvrátit stereotypy a mýty, které jsou stále ve společnosti přítomné.

Tato práce může posloužit zájemcům o program Baby Signs® jak ze strany rodičů, tak potenciálním lektorům, kterým poskytuje diplomová práce ucelený obraz o tom, co tato profese obnáší.

ZDROJE

ACREDOLO, Linda, Susan GOODWYN a Catherine A. BROWN. 2000. *Impact of Symbolic Gesturing on Early Language Development* [online]. [cit. 2022-08-16]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/226583485_Impact_of_Symbolic_Gesturing_on_Early_Language_Development

ACREDOLO, Linda P. a Susan GOODWYN. 2008. *Znaková řeč pro batolata: kompletní sada pro začátečníky: Baby Signs program*. Kněžmost: Nuerasoft. ISBN 978-80-254-1185-8.

ACREDOLO, Linda a Susan GOODWYN. 2007. *Znaková řeč pro batolata*. Kněžmost: Nuerasoft, ISBN 80-254-1185-0.

Baby Signs®: *Znakování* [online]. 2023. Kněžmost: © Nuerasoft [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: <https://www.babysigns.cz/kurzy/znakujeme-se-zpevem-a-hrou/>

Baby Signs® Too: *The original sign language for babies* [online]. [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <https://babysignstoo.com/>

BRAZELTON, T. Berry. 1973. *Neonatal Behavioral Assessment Scale* [online]. England: THE LAVEN HAM PRESS [cit. 2023-03-06]. ISBN 0 433 04030 0. Dostupné z: <https://nidcap.org/wp-content/uploads/2013/12/Brazelton-1973-BNBAS.pdf>

BRIANT, Monta Z. 2010. *Základy znakové řeči pro miminka: Raná komunikace pro slyšící kojence a batolata*. Praha: TALPRESS. ISBN 978-80-7197-390-4

CLAYTON, Valli a Ceil LUCAS. 2002. *LINGUISTICS OF AMERICAN SIGN LANGUAGE* [online]. 3rd edition. Washington DC: Gallaudet University [cit. 2023-02-22]. ISBN 978-1563680977. Dostupné z: <https://theswissbay.ch/pdf/Books/Linguistics/Mega%20linguistics%20pack/Sign%20Languages/American%20Sign%20Language%2C%20Linguistics%20of%20%28Valli%20%26%20Lucas%29.pdf>

CRESWELL, John W. a Johanna CRESWELL BÁEZ. 2021. *30 essential skills for the qualitative researcher*. Second edition. Los Angeles: Sage, ISBN 978-1-5443-5570-2.

ČERVENKOVÁ, Barbora. 2019. *Rozvoj komunikačních a jazykových schopností: u dětí od narození do tří let věku*. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-271-2054-3.

DOHERTY-SNEDDON, Gwyneth. 2005. *Neverbální komunikace dětí: Jak porozumět dítěti z jeho gest a mimiky*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-043-7.

First words project. 2014. *16 gestures by 16 months* [online]. Tallahassee: Florida State university.[cit.2023-02-26]. Dostupné z:

<https://firstwordsproject.com/wpcontent/uploads/2018/02/16-Gestures-x16-Months.pdf>

GoKids [online]. 2020. Kněžmost: Nuerasoft [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://gokids.cz/>

GREGORA, Martin a Miloš VELEMÍNSKÝ. 2019. *Těhotenství a mateřství*. 2. aktualizované vydání. Praha 7: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5579-3.

HENDL, Jan, 2008. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 3. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.s

HELLBRÜGGE, Theodor, Ladislav ŠOLTÉS, Alexandra ARCHALOUSOVÁ a Denisa ILENČÍKOVÁ. 2010. *Prvních 365 dní v životě dítěte: Psychomotorický vývoj kojence*. Praha: Grada Publishing,. ISBN 9788024734576.

HERZÁNOVÁ, Bohdana, Lenka GWÓZDŽOVÁ, Lucie LAUDOVÁ, Libuše NEVILLE, Květa STAŇKOVÁ a Jana ŠAROUNOVÁ. 2021. *Augmentativní a alternativní komunikace: Program Dorozumívání a Ruce*. Praha: Speciálně pedagogické centrum pro děti a mládež s vadami řeči se zaměřením na augmentativní a alternativní komunikaci s.r.o. ISBN 978-80-270-8942-0.

HORŇÁKOVÁ, Katarína, Svetlana KAPALKOVÁ a Marína MIKULAJOVÁ. 2009. *Jak mluvit s dětmi: od narození do tří let*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-612-4.

HUDÁKOVÁ, Andrea. 2008. *Prstová abeceda pro tlumočníky*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-96-3.

KAPALKOVÁ, Svetlana. 2008. *Gestá v kontexte raného vývinu detí*. Štúdie o detskej reči. [online]. [cit. 2022-02-27]. Prešov: Filozofická fakulta PU, s. 169-211. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Slancova3/subor/Kapalkova.pdf>

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. 2016. *Vady řeči u dětí*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3941-0.

KLENKOVÁ, Jiřina. 2006. *Logopedie*. Praha 7: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1110-2.

KRAHULCOVÁ, Beáta. 2013. *Dyslalie-patlavost: Vady a poruchy výslovnosti*. 2. Praha: BEAKRA. ISBN 978-80-903863-1-0.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. 1988. *Neverbální komunikace: Řeč pohledů, úsměvů a gest*. Praha.

KUTÁLKOVÁ, Dana. 2009. *Průvodce vývojem dětské řeči*. 5. přepracované vydání. Semily: Galén. ISBN 978-80-7262-598-7.

LANGER, Jiří. 2013. *Úvod do pedagogiky osob se sluchovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3745-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. 2006. *Vývojová psychologie*. 4. přepracované a doplněné. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1284-0.

Lechta, Viktor. 1995. *Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti*. Martin: Osveta. ISBN 9788088824183.

LECHTA, Viktor. 2003. *Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-801-5.

LECHTA, Viktor. 1990. *Logopedické repetitórium: teoretické východiská súčasnej logopédie, moderné prístupy k logopedickej starostlivosti o osoby s narušenou komunikačnou schopnosťou*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 978-80-08-00447-9.

MACUROVÁ, Alena. 2008. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyk o. s. ISBN 978-80-87218-00-6.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

OKROUHLÍKOVÁ, Lenka a Petra SLÁNSKÁ. BÍMOVÁ. 2008. *Rysy přirozených jazyků: Český znakový jazyk jako přirozený jazyk*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyk o. s. ISBN 978-80-87153-47-5.

RŮŽIČKOVÁ, Marie. 1997. *Učíme se českou znakovou řeč*. Praha: SEPTIMA. ISBN 978-80-7216-302-1.

ŠKODOVÁ, Eva. 2007. *Klinická logopedie*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-340-6.

TARCSIOVÁ, Darina. 2005. *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava: Sapiientia. ISBN 9788096911271.

TILTON, Michaela. *17 otázek o znakování s miminky a batolaty zodpovězeno* [e-book]. Dostupné z: <http://www.babysigns.cz>

TILTON, Michaela, Jitka ŠEVČÍKOVÁ a Ivana PROCHÁZKOVÁ. 2020. *S láskou i rozumem: o výchově dětí do 3 let*. 2. vydání. Kněžmost: Nuerasoft. ISBN 978-80-907885-0-3.

VALLOTTON, Claire D. *Do Infants Influence their Quality of Care? Infants' Communicative Gestures Predict Caregivers' Responsiveness* [online]. 27.6.2009 [cit. 2023-02-22]. PMID: 19560826. Dostupné z: doi:10.1016/j.infbeh.2009.06.001

VASILOVČÍK ŠUSTOVÁ, Terezie. 2008. *Jak se domluvit s kojencem a batoletem: Komunikujeme přirozenými znaky a gesty*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2336-5.

VAVREK, Roman. 2022. *Prvý krok k vlastnému výskumu: metodológia, graf a číslo*. Košice: Equilibria. ISBN 978-80-8143-313-9.

VITÁSKOVÁ, Kateřina. 2013. *Fylogeneze a ontogeneze řeči*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3717-0.

VITÁSKOVÁ, Kateřina a kol. 2014. *Posuzování verbální a neverbální složky komunikace ve speciálněpedagogické praxi: Výsledky partikulárních výzkumných šetření*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3989-1.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Křivka senzitivních období (Tilton, 2020)	10
Obrázek 2: Metodický materiál (Acredolo, Goodwyn, 2008)	51
Obrázek 3: Metodika jednotlivých znaků (Acredolo, Goodwyn, 2008)	52
Obrázek 4: Přehled znaků programu Baby Signs® (Acredolo, Goodwyn, 2008)	52

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled vývoje přirozených gest (First Words, 2014)	17
Tabulka 2: Transformační tabulka (vlastní zpracování)	33
Tabulka 3: Tabulka kategorií a kódů (vlastní zpracování)	53

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Věk lektorů participujících se na výzkumu (vlastní zpracování)	37
Graf 2: Pracovní stav lektorů (vlastní zpracování)	55